

Roser Sabanés i Fernández

ELS CONCILIS DE LA
PROVÍNCIA ECLESIASTICA
TARRACONENSE
CELEBRATS A LLEIDA
(546-1460)

QUADERNS IREL
Institut
superior de
ciències religioses
de Lleida
2010 **23**

© Roser Sabanés i Fernández, 2010

Edita: Institut Superior de Ciències Religioses de Lleida - IREL, 2010

C/ Canonge Brugulat, 22 - 25003 Lleida - Tel./fax 973 28 15 38

i Pagès editors, 2010

C/ Sant Salvador, 8, 25005 Lleida - pageseditors.cat

Primera edició: abril de 2010

ISBN: 978-84-9779-954-6

Dipòsit legal: L-532-2010

Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, SL

C/ Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida

Introducció

La història és un diàleg del present amb el passat, per albirar el futur. El passat ens dona arrels. El present ens planteja reptes i signes d'esperança, als quals cal donar resposta. El futur és l'horitzó vers el qual anem caminant, a partir del que som.

La història del Bisbat de Lleida té una llarga tradició de segles. En va ésser un bon testimoniatge la publicació dels quatre volums de l'obra *Arrels cristianes. Presència i significació del cristianisme en la història i en la societat de Lleida* (Pagès Editors. Lleida, 2007-2009).

La tesi doctoral de la Dra. Roser Sabanés, *Els Concilis Ilerdenses de la Província Eclesiàstica Tarraconense a l'edat mitjana (546-1460)* (Pagès Editors. Lleida, 2009), publicada per la Fundació Noguera, ens ofereix una mirada a la història de les Esglésies de la Província Eclesiàstica Tarraconense a l'edat mitjana, en un dels seus "moments – cim", com ho són les celebracions dels Concilis Provincials, dotze dels quals es van dur a terme a la ciutat de Lleida, cruïlla important de la Corona d'Aragó.

La publicació de la tesi doctoral de la Dra. Sabanés, defensada a la Facultat de Dret Canònic de la Universitat Pontifícia de Salamanca, ha estat l'avinentsa per organitzar conjuntament un acte acadèmic entre quatre entitats: la Universitat de Lleida, la Fundació Noguera, l'Institut Superior de Ciències Religioses de Lleida - IREL i la Delegació de Pastoral Universitària de la diòcesi de Lleida. Aquest acte acadèmic es realitzarà el dia 26 d'abril de 2010 a la Sala d'Actes de la Universitat de Lleida, i l'hem titulat "Lleida i els Concilis Tarraconenses. Passat. Present. Futur".

L'acte acadèmic tindrà tres moments. En primer lloc, el president de la Fundació Noguera, Joan Josep López Burniol, el director de publicacions de la mateixa Fundació Dr. Josep M. Sans

Travé i l'autora del llibre, la Dra. Roser Sabanés, presentaran la publicació de la tesi doctoral.

En un segon moment, el Dr. Joan Viñas, que fou membre del darrer Concili Provincial Tarraconense (1995), i que en l'actualitat és el rector de la Universitat de Lleida, commemorarà el 15è aniversari de la celebració del darrer Concili Tarraconense.

Finalment, el bisbe de Lleida, Mons. Joan Piris, reflexionarà sobre l'aplicació de la seva carta pastoral "Entre tots i per al bé de tothom", publicada el 2 d'octubre de 2009, en la qual ha invitat totes les cristianes i els cristians de la diòcesi de Lleida a discernir el moment present, per tal de preparar el futur. Aquests tres moments de l'acte acadèmic establiran un diàleg obert entre el passat, el present i el futur.

En un número posterior de la col·lecció "Quaderns de l'IREL", es publicaran les diverses intervencions d'aquest acte acadèmic. El número de la col·lecció que oferim avui, presenta una síntesi dels elements més importants de la tesi doctoral. Val a dir també, que aquest "Quadern de l'IREL" ofereix una síntesi que té plena solvència acadèmica, perquè ha estat elaborada per la mateixa autora del llibre.

Aquesta col·laboració acadèmica entre la Universitat de Lleida, la Fundació Noguera i el Bisbat de Lleida, representa un diàleg interdisciplinari de la fe amb la cultura del nostre temps, fidel a la missió de l'Església en el món.

Ramon PRAT I PONS
Director de l'IREL

Lleida, 4 d'abril de 2010,
Celebració de la Pasqua de Nostre Senyor Jesucrist

Seu Vella de Lleida.

Concepte de concili, classes i desenvolupament

Concili i Sínode són dos mots usats indistintament en la literatura clàssica per denominar una reunió, un aplec, una assemblea amb caràcter deliberatiu. El primer d'origen llatí i grec l'altre, entraren a formar part del vocabulari eclesiàstic, usats com a sinònims. El terme concili és la transcripció de *concilium*, que ve de *cum* i del verb *calare*, convocar una assemblea, mentre que sínode provindria de *syn-odos*, camí en comú.

Encara que són sinònims, concili i sínode amb el temps han tingut un ús diferenciat: el mot concili s'aplica preferentment a les assemblees d'àmbit supradiocesà, com ara els concilis provincials, plenaris o nacionals, generals i ecumènics, per bé que també els concilis s'autodenominen sínodes; en canvi, en l'àmbit diocesà es parla de sínode diocesà i no pas de concili.

En el llibre dels *Fets dels Apòstols* apareixen els primers indicis de l'activitat sinodal, com l'elecció de Maties perquè ocupés el lloc abandonat per Judes (Ac 1, 15-26), la institució dels set diaques (Ac 6, 1-6) i en l'anomenat Concili apostòlic de Jerusalem (Ac 15, 1-29).

La pràctica conciliar s'anà estenent fins a convertir-se en un fet habitual; vers l'any 250, la província de Capadòcia tenia el costum de reunir concilis habitualment cada any. Al segle III els decrets conciliaris solien ser comunicats a les altres esglésies a fi d'obligar a reconèixer sentències disciplinàries. A poc a poc, a través de la participació d'un nombre més gran de bisbes en les reunions i del intercanvi de resolucions, s'anà concretant la idea

de l'ecumenicitat en la forma d'una única assemblea de bisbes. Pels volts de l'any 30 apareix el primer concili documentat dins de la *Hispania* romana, celebrat a Elvira, població bètica que s'ha situat a l'actual Granada. A principis del segle IV ja es tracta d'una pràctica generalitzada.

La unitat de l'Imperi romà, amb l'adopció progressiva de la religió cristiana, va permetre que Constantí I, guiat per la seva consciència de *Pontifex maximus*, l'any 325, convoqués la reunió de tots els bisbes a Nicea. Ell mateix la inaugurava i la dirigia; així l'assemblea prenia una amplitud fins a aleshores desconeguda, la de tota l'*oikoumène*. Fou el primer de la sèrie de concilis ecumènics. Hi prengueren part uns 200 bisbes, per bé que tradicionalment es dóna la xifra de 318, nombre sagrat, dels servidors d'Abraham.

Sobre les classes de concilis, avui distingim entre concilis *ecumènics* i *particulars* o *provincials*. Aquesta terminologia era vacil·lant abans del Concili IV del Laterà de 1215. A partir del canonista Rufinus es preveuen tres classes de concilis anomenats generals, provincials i episcopals, mentre que altres autors en distingeixen dos, els generals i els provincials. Sant Raimon de Penyafort ofereix la formulació que restarà com a definitiva: "*species conciliorum sunt tres: aliud est universale, aliud provinciale, aliud episcopale*".

Tant els concilis ecumènics com els particulars foren tramesos especialment a través de col·leccions canòniques amb la recepció de normes canòniques i del dret romà. Aquestes col·leccions canòniques representen la via més important de la disciplina de les esglésies particulars així com la de l'Església universal. El dret comú romà-canònic medieval fou a la vegada rebut en els ordenaments jurídics dels regnes europeus de dret escrit durant la baixa edat mitjana, i en perllongà aquesta recepció fins al final de l'antic règim, i en alguns casos àdhuc després, incloent les esglésies protestants, particularment entre les luteranes, calvinistes i anglicanes.

Lògicament, el *concili ecumènic* és el *concili general* amb representació de la majoria dels bisbes de totes les esglésies de la

cristiandat quant a la cristiandat llatina, convocats pel papa o per un legat seu, mentre que la representació oriental fou en alguns casos exigua i en altres inexistent, no obstant això, donen legislació per a les esglésies orientals. Així, a Orient s'anomenaren *ecumènics* perquè l'emperador era el senyor de l'*oikoumène*, mentre que el *general* d'Occident al·ludeix a una generalitat sense especificar bé en què consisteix.

A partir del segle XII, concretament del Concili I del Laterà, els papes i la canonística anomenen *generals* la sèrie de concilis occidentals sense explicitar el contingut exacte d'aquesta paraula, mentre que també apareix l'expressió *universals*, amb un significat que ultrapassa el sentit d'*ecumènics*, paraula que eviten tal vegada perquè podria portar un sentit polèmic amb les esglésies d'Orient.

Els concilis *particulars* o *provincials* són convocats per l'arquebisbe o un legat de la seu apostòlica i dirimeixen assumptes propis de la província eclesiàstica, afers d'interès comú entre l'Església i el poder civil (estan a la base del naixement de les Corts), així com la urgència en l'aplicació dels canons propis dels concilis ecumènics.

9

En el desenvolupament del concili, atenem a la temporalitat de les reunions conciliars que vingueren marcades pels mateixos concilis que, a partir de l'experiència, establiren la disciplina sinodal i dictaren les primeres normes. El cànon V del Concili de Nicea de 325 disposa que el concili provincial es reuneixi dos cops a l'any amb la participació de tots els bisbes de la província. Al Concili de Tarragona de 516, al cànon 1, es determina que els bisbes acudeixin al concili provincial acompanyats de preveres i d'alguns seglars. Tanmateix, la pràctica no s'ajustava pas sempre a la normativa i les reunions tenien una periodicitat ben irregular, molt més d'acord amb les necessitats i segons les possibilitats de cada moment.

Quant a la seva convocatòria, els reis visigòtics exerciren sempre el dret a convocar concilis. Era un dret o costum que ningú no discutí durant l'època visigòtica, a més, els bisbes no només combatrien aquesta prerrogativa sinó que en les seves expressions demostren estar-hi absolutament d'acord. El costum

que l'emperador convoqués el concili s'inicià amb Constantí i els reis de tots els països seguiren practicant aquest costum com un dret inherent a la Corona. A la península Ibèrica, els reis no només convocaren els concilis nacionals, sinó que, de vegades, convocaven els concilis provincials o donaven el seu consentiment per a la seva celebració. Tampoc els papes no s'oposaren a aquesta prerrogativa règia ja que en els concilis de Toledo l'ordre reial apareix sovint, i més que un privilegi era un dret reial d'aquella època, sense que hi hagi motiu per pensar que els bisbes ho veïessin amb disgust o haguessin intentat fer-lo desaparèixer.

L'assistència i representativitat ve configurada pels membres permanents dels concilis que són el metropolità i els bisbes sufraganis com a caps de les respectives esglésies. Tots els interessats havien de respondre la convocatòria del concili. Tots els bisbes quan eren convocats tenien l'obligació d'assistir al concili, tant el general com el provincial, i no estaven fàcilment dispensats d'aquesta obligació sense un motiu greu. També hi assistien alguns abats i sacerdots en representació dels seus bisbes legítimament impedits.

10

En les constitucions promulgades al Concili de Tarragona el 31 de gener de 1332, es corregeix el mal costum d'alguns bisbes i abats de fer-se representar al concili pel mateix representant del Capítol i es manà que els bisbes legítimament impedits designin procuradors competents, distints dels síndics capitulars, i que els abats designin religiosos del seu orde. Al Concili de Tarragona de 1242, restà establert que els bisbes regularment convocats no podien ser-ne absents i al de l'any 1305 l'obligació fou estesa als abats, als priors i altres prelats.

El més curiós és que en quasi tots els concilis generals hi assistiren seglars, generalment nobles pertanyents a l'*Ofici Palatí* o a l'*Aula Règia*. També sacerdots i diaques, costum originari del Concili d'Elvira. El Concili de Tarragona de 516, al canó 13, manà que els bisbes portessin al concili alguns sacerdots de l'església catedral, alguns preveres rurals i alguns seglars fidels. Cap d'aquests preveres, diaques rurals i seglars no signen les actes del concili, només ho feien els bisbes i els representants d'aquests absents, ni el rei ni els nobles no les signen.

En el Concili de Lleida de 1229, al costat dels bisbes, apareixen també “*necnon multis Abbatibus, et alii ecclesiarum Praelatis provinciae Tarraconensis*”. L’assistència de molts abats al concili provincial de 1229 mostra l’interès que posaven aquests en la reforma. S’hi esmenta els ordres militars de l’Hospital i del Temple i de Raimon de Penyafort.

Més endavant, comencen a aparèixer per primera vegada al Concili Ilerdense de 1257 els representants dels capítols catedralicis, ja no com a administradors *sede vacante*, sinó amb representació pròpia. A finals de segle, els capítols de les catedrals i col·legiates i els abats i priors semblen trobar-s’hi per dret ordinari, tot i que en assemblees anteriors hom en fa un esment genèric. Algunes vegades, tots els abats i priors d’un bisbat elegiren dos procuradors per representar-los al concili.

Dels acompanyants del bisbe al concili deduïm per una concòrdia i divisió de rendes que féu el bisbe Garcia III amb el Capítol de Jaca, que aquest es reservava el dret que els canonges li donessin dues porcions canòniques diàries i la manutenció per sis dies cada any per a dotze homes a cavall i trenta a peu que l’acompanyessin; un altre bisbe signà un acord amb l’abat de Sant Joan de la Penya, per tal que en les seves visites pastorals als pobles que pertanyien al monestir, no portés més acompanyament que quinze homes a cavall i altres tants a peu. Tot això sense sortir del territori del bisbat, la qual cosa ens dóna una idea del gran nombre d’acompanyants dels bisbes als concilis. Les extenses comitives no eren un luxe del servei personal ni s’organitzaven per fer ostentació de riquesa, sinó que eren veritables escortes de gent armada, necessària per intimidar o repel·lir els bandolers que dominaven els camps i camins.

Referent a l’ordre d’entrada, el cànon 4 del Concili IV de Toledo de 633 explica l’ordre d’entrada que s’ha de guardar al concili: “Una vegada asseguts els bisbes, entraran els preveres i després els diaques i finalment els seglars que, d’acord amb l’elecció del concili, siguin dignes de ser-hi presents.”

En el funcionament del cerimonial dels concilis vigia en gran manera la força del costum, al costat de les normes generals, i quan

calia, s'acordava la manera de procedir. Es desconeix l'existència de cap reglament. Les sessions conciliars solien durar tres dies. El primer dia, es cantava la missa de l'*Esperit Sant*, amb l'*Evangelí: Sint lumbi vestri percincti, Vos estis sal terrae* o bé *Ego sum pastor bonus*, i a continuació es cantava l'himne *Veni, Sancte Spiritus*. Al segon dia, la missa era de la *Mare de Déu*, i al tercer, la missa de *Rèquiem*. Cada dia, sermó, i en l'últim dia, després del sermó, es proclamaven les noves constitucions.

Una determinació del Consell de Tarragona dirigida als cònsols de la ciutat, en ocasió del concili que s'havia d'inaugurar l'endemà, dia 14 de març de 1414, resulta ben il·lustrativa del cerimonial: “Que ells per honor e reverència del sacre Concili provincial que lo senyor Archebisbe deu començar a celebrar demà, en lo qual lo dit senyor farà l'ofici e lo sermó, e hi haurà grans indulgències, los Cònsols facen fer esta nit crida que demà degú no guos obrir botigues ni obradors, ni fer degunes obres ni faenes dins la Ciutat fins l'ofici de la missa major sia complit, e facen sobre açò totes bones ordinacions quils sia vist fahedor.”

12

La *Consueta* del Concili de Tarragona de 1230 ens dóna una explicació de com eren celebrats els concilis provincials de Tarragona. Aquesta nota, tret d'una consuetud del segle XIV, fou incorporada al manuscrit barceloní en lletra del segle XV; per bé que no ens dóna la seguretat que els concilis provincials del segle XIII se celebressin amb el mateix ritual, ens dóna una idea clara que, tal com es dedueix dels altres documents, aquests duraven almenys tres dies; en alguns casos, hi hagué concilis de més duració i fins i tot algun que es començà en una localitat i finí en una altra.

El primer *ordo* sobre la forma litúrgica de celebració d'un concili el trobem a la nostra península a l'època visigòtica, el qual tingué llarga pervivència dins de l'Església occidental. Quasi tots els concilis i *ordines* posteriors es basen en la seva estructura i autoritat, fins a arribar al Concili Vaticà II, que, en la primera sessió televisada, utilitzà les regles litúrgiques establertes pels pares d'aquest concili visigòtic de Toledo de 633.

A l'antiga disciplina de l'Església precedia sempre en els concilis el *dejuni* i l'*oració*, especialment la invocació de l'Esperit

Sant. A la vista dels pares s'exposava la *imatge de Jesucrist* i el llibre dels *Sants Evangelis*, com a imatge del Salvador parlant als homes; aquest estava col·locat en un tron cobert amb riques teles. Igualment col·locaven enmig del concili les *reliquies* d'alguns màrtirs més coneguts. Així mateix, s'exhibien les *obres dels pares de l'Església* i els *cànons dels concilis precedents* amb objecte de confirmar amb l'autoritat d'uns i altres les decisions que es prengueren. La fórmula que precedeix la formulació de les decisions dels bisbes en un concili és: "L'Esperit Sant i nosaltres hem decidit". Al darrer Concili de Tarragona de 1995 l'*Evangelí* fou solemnement situat enmig de l'assemblea conciliar.

Durant el concili s'havia d'observar silenci i no es permetia destorbar ni proposar cap altre negoci fora d'aquell pel qual havia estat convocat, i, un cop fetes les deliberacions particulars pels prelats de cada diòcesi, es reuniren en comú tots els provincials i acordaven les determinacions definitives. Elegien quatre procuradors per dur les determinacions acordades a la Santa Seu, i finalment, es donava còpia dels acords generals tramesos a Roma, de les lletres adreçades al papa i a l'arquebisbe.

13

Després del concili els pares assistents signaven allò decretat i després ho presentaven als bisbes absents perquè també ho subscriessin. Al principi, en la subscripció, al costat del nom dels bisbes constava el de la seva seu, simplement; després s'introduí l'ús d'afegir la frase: "per la misericòrdia de Déu, per la gràcia de Déu", o també l'adjectiu: indigne, pecador, mínim, humil, etc., després del nom propi.

Els temes tractats als concilis són variadíssims: litúrgia, sacraments, moral, càntics religiosos, idolatria, judaisme, temes de justícia social, obligacions polítiques, càstigs als transgressors de les lleis, etc. Els pares conciliaris, sobretot, feren un esforç notable per combatre tota classe d'abusos i defectes tant de caràcter religiós com temporal. És sorprenent el nombre de vegades que es tracten temes judicials i polítics a partir del Concili XII de Toledo de 653. Aquesta facilitat en tractar temes polítics, juntament amb la presència de laics en les assemblees, la convocatòria i la confirmació per part del rei, feia que els concilis, sense perdre

el seu significat d'assemblees religioses, tinguessin un important significat civil. Els mateixos reis demanaren ajut als bisbes per solucionar els problemes, els demanaren que legislessin en temes civils i modifiquessin allò que no quedava prou clar.

Sobre el tractament de les relíquies exposades en la reunió conciliar, el Concili IV del Laterà preceptua que les relíquies no s'exposin a la veneració dels fidels fora de l'estoig o capsa en què es conserven, mesura dirigida a facilitar-ne l'autenticitat que representa, a més, una aprovació de l'Església al culte de les relíquies.

Sobre les despeses originades pel concili, una butlla papal de Gregori IX, datada a Avinyó el 25 de gener de 1371, dirigida a l'arquebisbe Clasquerí, mana "que compelle a les persones eclesiàstiques exemptes y no exemptes de sa província a contribuir als gastos se eren oferts en la congregació del Concili provincial que per ordre del papa Urbà V se era celebrat en Tarragona...". Fa constar també que la convocatòria urgia la presència personal dels convocats. Aquests, tant si hi assistien com si no, eren obligats a satisfer les despeses de la reunió i les taxes que aquesta imposava, com ara les contribucions a les dècimes papals i reials.

Antecedents, naixement i configuració en el temps de la província eclesiàstica Tarraconense

La província eclesiàstica Tarraconense prové del món civil, de l'època romana. Tarragona com a capital d'Hispania citerior esdevingué metropolitana eclesiàsticament. A partir de Dioclecià (fi del segle III dC), el territori de la Tarraconense romana s'estenia per tota la vall del riu Ebre. Al segle IV Tarragona creix i aferma la seva primacia sobre les altres esglésies episcopals de la Tarraconense i de les províncies hispanes, com ho acredita la famosa carta del papa Sirici al bisbe Himeri de Tarragona, datada l'11 de febrer del 385. El papa Sirici fa constar que l'Església de Tarragona és cap del cos eclesial d'aquesta terra i encarrega al bisbe Himeri que faci conèixer les respostes papals a tots els col·legues bisbes, als de la Tarraconense i als de totes les altres províncies limítrofes. Apareixen com a esglésies sufragànies de Tarragona, a partir del

segle IV, Barcelona, Girona, Ègara, Osona, Lleida, Empúries, Tortosa, Urgell, Roses, Saragossa, Calahorra, Osca, Tarassona, Pamplona, Oca (Burgos), Amaia i Segia (a la Vall de l'Ebre), Alessanco o Alisana (Rioja). També, encara que per poc temps, en formaren part Menorca (418), Mallorca (483) i Eivissa (483), que passaren a dependre de Sardenya. Durant el segle VI, València estigué unida a la Tarraconense, fins que al segle següent passà a la Cartaginesa. Aquestes són les esglésies que durant l'època romanovisigòtica prengueren part en els primers concilis provincials.

Després de la desfeta a causa de la invasió àrab, la reorganització eclesiàstica es fa sota la tutela de Narbona, fins a la definitiva emancipació. Successivament els bisbats d'Urgell, Girona, Osona (Vic) i Barcelona passen a dependre de la metropolitana narbonesa. Un cop restaurada la seu metropolitana de Tarragona, l'any 1091, la província eclesiàstica s'anirà configurant amb el mateix territori d'abans i es reprendrà la celebració dels concilis. En un privilegi del papa Anastasi IV (1154), figuren les seus de Girona, Barcelona, Urgell, Osona, Lleida, Tortosa, Saragossa, Osca, Pamplona, Tarassona i Calahorra. La diòcesi de Burgos, creada l'any 1068, com a continuació de la diòcesi d'Oca, fou declarada exempta el 1095. L'any 1230 esdevingué sufragània de Tarragona la diòcesi de Mallorca, i l'any 1238, la de València.

Aleshores, al segle XIII, la Tarraconense arribà a incloure la major part dels Països Catalans; només li mancava Elna. Ben aviat, però, arribaria el desmembrament: Saragossa, l'any 1318, fou convertida en metropolitana amb les sufragànies d'Osca, Tarassona, Calahorra i Pamplona (desmembrades de la Tarraconense) i Sogorb i Albarrasí (de la Toledana). València, exempta des de l'any 1470, passà a metropolitana pel papa Innocenci VIII, l'any 1492, a prec de Roderic de Borja, bisbe de València (futur papa amb el nom d'Alexandre VI).

Actualment el nostre panorama territorial, des del punt de vista eclesiàstic, presenta una realitat considerablement reduïda. Per una banda, la Tarraconense està integrada pels bisbats de Tarragona, Girona, Vic, Urgell, Tortosa, Lleida i Solsona, i, per l'altra, tenim l'arquebisbat de Barcelona directament subjecte

a la Santa Seu, amb els bisbats de Terrassa i Sant Feliu de Llobregat.

Concilis ilderdenses celebrats a la Seu de Lleida

La ciutat de Lleida tingué durant l'edat mitjana una notable activitat conciliar per raó de la seva situació geopolítica, atès que era el centre geogràfic de la metròpoli Tarraconense. Entre els segles VI i XV es convocaren a Lleida dotze concilis provincials en els anys 546, 1155, 1173, 1190, 1229, 1237, 1246, 1257, 1293, 1294, 1418 i 1460. Tots ells foren presidits per legats de la Santa Seu o per l'arquebisbe de Tarragona, amb l'assistència dels bisbes pertanyents a la província eclesiàstica de la Tarraconense, en companyia de preveres, abats, priors, prepòsits, ardiaques, degans, religiosos barons i laics. El lloc de celebració fou majoritàriament l'església catedral o Seu, a excepció del Concili Ilerdense de 546, celebrat a l'església de Santa Eulàlia, i el Concili Ilerdense de 1246, celebrat a la casa dels franciscans.

16

Tots aquests concilis van afavorir la reforma moral i social de l'Església Tarraconense amb abundants decrets, tots ells influenciats per les normes dels Concilis Ecumènics I, II, III i IV del Laterà, molt ben adaptades a les necessitats de la metròpoli Tarraconense. Els de més transcendència foren el Concili visigòtic de 546 ja que algunes de les seves disposicions van ésser recollides al Concili IV de Toledo i al *Decretum* de Gracià i en va sol·licitar les actes el papa Gregori XIII, i el Concili Ilerdense de 1229, perquè recull quasi totes les disposicions del Concili IV del Laterà de 1215.

Les constitucions de caràcter organitzatiu de l'Església ilderdense es remunten al primer Concili visigòtic, al segle VI. Als segles XII i XIII, les constitucions tenen un caràcter més reformador i al segle XIV ja presenten aspectes revisionistes, sobretot per tal de suavitzar les penes contra els clergues. Entre els nombrosos temes tractats destaquen per la seva freqüència la reforma de la vida i l'honestedat del clergat, la prevenció del luxe, la prohibició als clergues de l'ús d'armes i del comerç, el tracte amb els excomunicats, la simonia i les investidures i la prescripció de la continència.

Durant tots aquests segles apareixen normes sobre els impostos eclesiàstics (delmes i primícies) que permeten a l'Església dedicar-se a crear institucions de beneficiència i escoles que repercutiran en el desenvolupament de la ciutat, s'insisteix en la disciplina del poble cristià i es condemna els pecats més comuns de l'època com ara l'avortament, l'infanticidi, l'incest, l'estupre, el perjuri i la contumàcia.

La contribució de les normes conciliars a la bona marxa de la societat ilerdense al llarg de tota l'edat mitjana fou de caràcter religiós, cultural i social, amb un profund marcatge a l'heretgia càtara i amb l'afermament i la garantia dels drets, les llibertats i les immunitats de l'Església a la ciutat. Totes les disposicions van ser la base sobre la qual s'organitzà la vida religiosa i social. Aquestes normes eclesiàstiques imposades als fidels cristians, juntament amb els usos i costums, cristal·litzen al segle XIII a la ciutat de Lleida en les *Consuetudines Ilerdenses*, cos del dret local existent durant tota l'edat mitjana. Tot això generà un nou ordre polític i jurídic. Efectivament, al segle XIII la ciutat experimentà una evolució cap a una organització municipal efectiva que responia a la marxa de la societat europea. Al mateix temps, l'Església es va rehabilitar amb les reformes del Laterà, generadores de costums d'ordre moral i disciplinari, base important de la disciplina eclesiàstica moderna plasmada en gran part al dret canònic vigent.

Concili Ilerdense de 546

Primer concili visigòtic ilerdense

Durant el regnat de Teudis (531-548), el quinzè del seu regnat, com diuen els còdexs de Braga i Girona, i essent bisbe Febrer, del qual no es coneix cap més altra circumstància que aquesta, i sota la presidència de Sergi, metropolità de la Tarraconense, es convocà el Concili Ilerdense de 546. Encara que diversos autors daten aquest Concili al 524, entre ells el bisbe Hefele, està demostrada ja la seva equivocació. El *manuscrit Lucense* de la *Hispànica*, el més antic de tots els còdexs, recull el nom Theudis en lloc de Theudoredó. És un error manifest llegir Teodoric o Teudorer en lloc de Teudis, ja que aquest començà a regnar a la Península al segle VII de l'Imperi de Justinià, era 569, això és el 531; per consegüent, el quinzè del seu regnat se celebrà aquest Concili, es comptava el 546 de Jesucrist. A més, el bisbe Febrer signà en últim lloc i l'inici del seu bisbat correspon al 546, no al 524, atès que en aquest any es pot assegurar que el bisbe de Lleida era Andreu. Teudis, rei a Hispània, segons sant Isidre, regna disset anys. Totes les fonts estan d'acord amb la data de 546; no obstant això, les fonts en què es nodrí Hefele, com ara les col·leccions de Binio, Mansi, Labbe i Cossart, en aquest tema no aprofundiren suficientment.

Les actes del Concili Ilerdense foren signades el 6 d'agost, ja que el titular que encapçala el text del codi diu així: "*Synodus habita in conventu Ilerdensi anno quintodecimo Theuduredi Regis sub die octavo mensis augusti*". Fou Antoni Agustín qui abans que ningú interpretà la data de les actes conciliars ilerdenses al *sis d'agost*:

“el dia octau abans dels *idus*, any quinzè de Theudas o Theudis rei”. Aquest Concili se celebrà sota el pontificat del papa Vigili.

El lloc de la celebració de l'assemblea, segons Hefeles, fou l'església de Santa Eulàlia de Lleida. S'ignora el document en què Hefeles es fonamentà, ja que en les actes del Concili no hi consta.

Els assistents foren vuit bisbes, més un apoderat del bisbe de Girona, Estafilí, perquè el dit bisbe no hi assistí personalment. Com a costum establert, l'assemblea fou presidida per Sergi, arquebisbe de Tarragona. No tots diuen d'on eren, però sabem que Just pertanyia a Urgell; Caronci, a Empúries; Joan, a Saragossa; Patern, a Barcelona; Maurili, a Tortosa; Tauro, a Ègara (Terrassa), i Grat, prevere en representació d'Estafilí, era bisbe de Girona.

L'obligació dels bisbes d'assistir al concili fou recordada en les actes del Concili Tarraconense de 516. No havien d'assistir-hi sols, sinó en companyia de preveres i laics. La importància del Concili Ilerdense és notable, s'hi reuniren tots els bisbes de la província Tarraconense i és freqüentment esmentat en concilis i sínodes posteriors, tant hispans com forans, dels segles XII i XIII, i ja s'hi aprecia, en certs aspectes, una mentalitat medieval. La seva transcendència es manifestà en els documents següents: Concili nacional IV de Toledo, als seus canons 2, 33 i 38; Gracià, pare del Dret Canònic i autor del *Decretum*, al segle XII reproduí els canons del Concili de Lleida en aquesta obra; el papa Gregori XIII demanà a l'erudit bisbe de Lleida i posteriorment arquebisbe de Tarragona, Antoni Agustín, referències molt concretes sobre els canons del Concili Ilerdense. Ha estat reproduït en totes les grans col·leccions conciliars nacionals i foranes, com ara les de Binio, García de Loaisa, Hardouin, Labbe i Mansi; al segle XVIII l'investigador benedictí cardenal Sáenz d'Aguirre, i al segle XIX el savi investigador, bisbe de Rottemberg, Dr. Karl Joseph Hefeles, han comentat la majoria dels seus canons.

Les actes d'aquest concili donen molta llum sobre l'època, tant pel que fa als eclesiàstics com al poble cristià. Als disset canons que promulgaren, s'atribueixen al Concili Ilerdense altres canons reunits per Mansi, en nombre de nou, però no hi pertanyen ni pel seu contingut intrínsec ni per l'estil, sinó que reflecteix una

altra època més tardana, uns dos segles i mig després del Concili Ilerdense.

El contingut dels canons del concili visigòtic ilterdense és una font important per conèixer la història interna de la Hispània visigòtica. Alguns d'ells projecten llum sobre temes que afecten l'Església universal, molt discutits pels historiadors eclesiàstics de l'alta edat mitjana, així com temes interessants per a la història de l'Església hispana referents als costums visigòtics del segle VI, en relació principalment amb els rebatejats en l'arrianisme i amb la prohibició de convivència que existia entre arrians i catòlics hispans.

La major part de les disposicions preses pels concilis tarraco-nenses de l'època visigòtica es refereixen al clergat i al culte. Els canons d'aquest concili fan referència a la disciplina dels clergues i del poble cristià, els sagraments, la paraula de Déu i el patrimoni eclesiàstic.

Pel que fa als clergues, hi ha la preocupació perquè tinguin una forma de vida diferent a la dels seglars i es destaquen una sèrie d'impediments per eliminar tota classe d'indignitats en el sacerdoci, per això, se'ls prohibeix l'ús d'armes, per tal que no s'embrutin les mans amb la sang de l'enemic, i el comerç. S'insisteix sobre la continència per tal d'harmonitzar la Paraula de Déu i l'esperit de l'època. Era una norma difícil de complir i, més difícil encara, de demostrar que es complia. Més de la meitat dels concilis de l'època fan referència a això. L'Església hispana coneixia, com les altres, els passatges bíblics que prescrivien el matrimoni com a garant de la capacitat de govern dels bisbes i suposaven que era l'estat normal dels clergues. Un dels defectes d'aquella època era que alguns bisbes no estaven preparats per seleccionar correctament els seus clergues, potser pels vestigis dels costums del segle IV, quan era el poble qui escollia entre els seus els qui havien de regir les diòcesis. L'evolució religiosa accentuà l'oposició entre la vida matrimonial i l'activitat cultural.

Respecte als monjos, prescriu que s'observin els canons dels concilis d'Agde o d'Orleans. Es procurarà impedir que assumeixin les funcions pròpies dels clergues i que els monestirs es conver-

teixin en residències de laics. Un greu defecte característic dels monjos visigòtics fou la forta tendència autàrquica i autonomista enfront l'autoritat episcopal. El monacat femení rebé igualment una regulació amb vista a garantir l'estabilitat de la professió religiosa.

Pel que fa al poble cristià, el concili insisteix en la seva disciplina. Es condemnen els pecats més comuns en aquella època: l'avortament i l'infanticidi, així com l'incest, els rebatejats, l'heretgia, l'esperit de venjança portat fins al jurament sacríleg i infame, i l'estupre amb vídua penitent o verge religiosa. El dret d'asil s'imposa en els temples i en altres llocs privilegiats, com ara els cementiris i els claustres dels monestirs, i ni els clergues ni les autoritats civils podien lliurar aquells que s'hi recloïen, si no era amb la promesa que no els mutilarien ni els condemnarien a mort.

Pel que fa als sacraments, se'n fonamenten les bases en aquest concili. La iniciació al cristianisme es realitzava a l'edat adulta, després del catecumenat, i el baptisme dels nens era una excepció. A l'administració del baptisme seguia una doble *chrismatio*. Les uncions, juntament amb la imposició de mans, constituïen el sacrament de la confirmació; s'acabaven els actes de la iniciació cristiana donant als nous membres de l'Església per primera vegada la comunió eucarística. La litúrgia informava tota la vida dels cristians i n'era el centre el sant sacrifici de la missa, en què el poble intervenia de manera molt activa. L'eucaristia era rebuda sota les dues espècies i no era obligatori rebre-la tots els dies. Des del segle IV, la missa se celebrava diàriament en totes les esglésies on hi havia un sacerdot, i s'imposà de manera obligatòria la seva celebració tots els diumenges amb l'assistència del poble.

L'Església s'ocupava particularment dels seus fidels, segons el sistema de vida escollit per ells per tal d'arribar a Déu. Aquests estats eren dos: el de vida ordinària i el de perfecció per la pràctica dels consells evangèlics, és a dir, vida de família o vida d'ascetisme o virginitat. Els cànons hispànics condemnaven els brots d'heretgia que atacaven l'honestedat i la santedat del matrimoni. Es custodien, per mitjà de la legislació d'impediments, els fins primaris i secundaris del matrimoni, es donà gran valor a

les esposalles i s'aixecà la condició de la dona fins a posar-la en la mateixa dignitat que l'home, encara que aquest era en la família el cap i amo. Els atemptats contra la santedat del matrimoni es castigaven amb duresa i se'n defensà enèrgicament la unitat i la indissolubilitat. Molta més informació existeix sobre els que aspiraven a la perfecció per la pràctica dels consells evangèlics. Els bisbes, amb la seva actitud pastoral, alimentaven, protegien, fomentaven i freqüentment dibuixaven les línies de l'espiritualitat monàstica.

Aquest Concili Ilerdense de 546 ens dona molta informació sobre la disciplina penitencial, ja que els seus cànons s'ordenen per corregir i castigar pecats, hàbits i abusos morals i disciplinaris. És un dels elements més importants de la cura pastoral. La Penitència pública o canònica és la penitència per antonomàsia, però va deixant pas a altres formes de penitència privada. L'excomunicació s'imposa amb freqüència com a pena independent, a més d'acompanyar sempre la penitència pública, la qual és considerada més greu que aquesta. Significa la ruptura de relacions en el sistema de la *communio* primitiva. És un veritable càstig penitencial, amb absolució final per a la reconciliació. La penitència imposada als clergues i als monjos anava quasi sempre acompanyada de deposició i degradació, sense que el clergue penitent pogués ésser reincorporat al seu antic càrrec i dignitat. Només en alguns casos explícits s'admetia la rehabilitació. Els càstigs imposats als monjos eren molt durs atès que la mateixa professió religiosa era considerada com una espècie de penitència.

La paraula de Déu no és tractada en aquest concili, ja que la cura pastoral estava molt ben atesa. Sabem pel concili de València del mateix any que la predicació corresponia, en primer lloc, al bisbe, i que el seu contingut tractava de la instrucció sobre les veritats religioses i la lectura dels llibres sagrats, d'acord amb la *Regula pastoralis*. El paper que assumeix el bisbe és el de *defensor civitatis*, col·laborador del comte en la defensa dels costums, les lleis i les tradicions. La seva tasca principal fou la prevenció de l'arrianisme arrelat entre el poble visigot. El seu consell acabarà essent imprescindible en els afers polítics i en el govern secular de la ciutat.

Pel que fa al patrimoni eclesiàstic, augmenta considerablement amb l'expansió del cristianisme, i amb l'augment de conversions i a la vegada del nombre d'esglésies i monestirs, paral·lelament es va generar la necessitat de protecció.

Concili Ilerdense de 1155

Primer concili després de la conquesta de la ciutat
i de l'organització eclesiàstica

L'any 1149 es reconquistà la ciutat de Lleida, anomenada *Larida* en aquella època. Les principals característiques del llarg període d'ocupació foren les següents:

- a) L'esperit de tolerància que existí va fer possible la convivència de dues comunitats molt dispars, i persistí el món romà-visigòtic. A part d'algunes breus persecucions, els cristians gaudiren del lliure exercici de la seva religió i, conseqüentment, també del dret d'elecció dels seus bisbes.
- b) Amb el pas dels anys i el naixement de les croades, la tolerància desaparegué i els cristians, juntament amb el bisbe i el clergat, es refugiaren a les muntanyes de Ribagorça, Pallars i Roda d'Isàvena, per això la seu episcopal peregrinà des de l'any 887, amb el bisbe Adolf, fins al 1149, quan es conquerí Lleida amb el bisbe Guillem Pere de Ravidats. Durant aquests anys molts cristians es refugiaren a les muntanyes dels Pirineus, lloc molt segur enfront de les incursions musulmanes.
- c) La resta de cristians que quedaren a Lleida, s'organitzaren al voltant de Santa Maria l'Antiga, i s'entén que el bisbe devia d'anar i venir segons les circumstàncies, per la qual cosa la diòcesi devia d'aparèixer i desaparèixer entre la ciutat i les muntanyes en temps de dominació musulmana, i, sobretot, a finals d'aquesta època en què fluïa la intolerància.

Les circumstàncies que propiciaren la celebració del Concili Ilerdense de 1155, les quals foren en els anys preliminars a aquest

concili, varen fer possible la reorganització eclesiàstica. Aquestes foren: la conquesta de Lleida, la carta de poblament o ciutadania i la carta de dotació de l'Església restaurada. Els preliminars a la conquesta de Lleida es remunten al 1147, quan el comte d'Urgell, Ermengol VI, d'acord amb Ramon Berenguer IV, príncep d'Aragó, inicien la conquesta del Segrià i de la ciutat de Lleida juntament amb una rereguarda de cristians molt organitzada. No es coneix l'acta de capitulació de la ciutat, que probablement existí. La conquesta de Lleida posà fi al domini musulmà a Catalunya i la unió d'aquesta amb Aragó, a més de la possibilitat d'iniciar noves empreses cap al regne de València. S'estableixen noves condicions jurídiques de vida més lliures, sense els lligams senyorials que imperaven a la Catalunya Vella, i com a conseqüència d'això es produeixen moltes transformacions urbanístiques i socials a causa de la colonització, l'establiment de parròquies i el creixement fora dels murs romans. S'organitzà un nou nucli regulat per unes normes anomenades cartes de poblament, disposicions jurídiques susceptibles de ser completades per mitjà de privilegis reials quan ho exigeix el creixement de la població, juntament amb l'evolució del dret català, posada de manifest en les cartes de poblament de les ciutats de Lleida i Tortosa estudiades per Valls i Taberner, entre altres. Després d'ocupar la ciutat, es procedí al seu repartiment d'acord amb el conveni de maig de 1148 entre els comtes, sense oblidar el compromís que aquests tenien amb les milícies del Temple, de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem i amb el bisbe Guillem Pere de Ravidats.

El 30 d'octubre de 1149, Ramon Berenguer IV, d'acord amb un breu del papa Urbà II, promulgà la *Carta de Dotación de la Iglesia restaurada*, amb la presència de l'arquebisbe de Tarragona i dels bisbes de Barcelona, Vic, Urgell i Saragossa amb un gran nombre de cavallers. També el mateix dia, el comte sobirà confirmava al bisbe Guillem Pere de Ravidats la possessió de les mesquites i dels seus termes, sense abandonar els càrrecs polítics com a conseller que era del comte Ramon Berenguer IV. Consagrada la mesquita major dels musulmans en catedral, fou anomenada Santa Maria l'Antiga, on un any més tard esposà el comte-príncep de Catalunya i Aragó amb la reina Peronil-la.

La primera notícia que tenim d'aquest concili és de mà del Dr. Valls i Taberner, que l'any 1926 la dona a conèixer als erudits europeus amb un llibre en homenatge a Paul Kher publicat a Múnic. La font de la qual extragué les seves notícies és el manuscrit 193 de la Biblioteca de Catalunya, a Barcelona, el qual conté, entre altres coses, les actes d'un concili que se celebrà a Lleida el primer de maig de 1155. Cap altre historiador no havia esmentat en cap lloc aquest concili, ni tan sols Sáinz de Baranda que, a *España Sagrada*, s'ocupà de tots els concilis celebrats a Lleida durant els segles XII i XIII. El citat manuscrit manifesta en la seva capçalera la següent notícia: “*Incarnationis Dominice Anno M^o C^o L^o V^o indictione III kalendas May, apud Ilerdam. Era M^a C^a XXX^a*”. De l'anàlisi interna, l'autor dedueix l'autenticitat de la data i altres dades. Dels seus assistents falten punts de referència, però el Dr. Valls i Taberner fonamentà unes suposicions, segons les quals l'any 1155 haurien estat personalment a Lleida el comte de Barcelona Ramon Berenguer IV, l'abat i tres monjos del monestir clunianenc de Sant Joan de la Penya, l'arquebisbe de Tarragona Bernat Tord, els bisbes de Barcelona, Saragossa i Lleida, el prior de Luna, l'abat de Sada o Sabada i alguns clergues i laics que subscripiren com a testimonis un document que venia a tancar certes antigues diferències sorgides al voltant dels béns que els esmentats monestirs tenien en les esglésies de Luna i Tauste. El fet que la carta fou signada a Lleida, l'autor el dedueix perquè va ser redactada per un clergue lleidatà anomenat Nicolau. Això és cert, ja que al final del document es llegeix: “*Nicolaus Ilerdensis Capellanus scripsit et hoc signum fecit*”. A més del paràgraf: “En acabat el Concilio degueren de quedar-se encara a Lleida alguns bisbes que hi havien assistit, mentre que els altres s'allunyaren aviat”. Es dedueix que també assistiren al concili altres bisbes de la província de la Tarraconense, almenys els de Tortosa i d'Urgell, diòcesis limítrofes a la de Lleida.

Després de l'encapçalament ja esmentat que ens parla de la data i lloc de la celebració del concili, precisà que aquest degué fer-se a la catedral anomenada Santa Maria l'Antiga. El Dr. Valls i Taberner situà com president del concili el cardenal Jacint Bobone, legat de la Seu Apostòlica per la Península Ibèrica, més tard anomenat Celestí III.

Tan sols ens han arribat tres cànons poc fiables, i quatre més d'origen dubtós que aporten poca informació sobre les qüestions més importants i que preocupaven l'Església en aquella època. Atès que es conserven les actes del concili ilderdense de 1173 amb vint-i-sis cànons, cal suposar que tota l'essència del concili de 1155 s'hi troba. En realitat, ambdós tracten fonamentalment de diverses prescripcions canòniques decretades pels Concilis I i II del Laterà, celebrats al 1123 i 1139, respectivament, i pels Concilis de Clermont de 1130 i Reims de 1131, presidits tots ells pel papa Innocenci II. Les seves disposicions entren de ple en la disciplina del clergat i en la del poble cristià.

La situació del clergat havia canviat notablement des del darrer Concili visigòtic de 546.

Primer, en quantitat, ja que l'Església va expandir-se per les noves terres conquerides i es va crear noves esglésies i monestirs, a part del naixement de nous ordes religiosos i nous elements en les institucions com els corepiscopats, arxidiaconats, deganats i arxiprestats, capítols de canonges, esglésies pròpies, parròquies i escoles. Amb el desenvolupament i expansió que experimentà l'Església, aquesta havia de mantenir una perfecta organització i cura per part dels bisbes.

Segon, en qualitat, pel sorgiment d'escoles a les catedrals, col·legiates, monestirs i parròquies. En alguns casos el clergue rebia tota la seva formació al costat del rector. Els alumnes que assistien a aquestes escoles eren, en primer lloc, els aspirants al clergat o al monestir. Depenien del rector o abat, segons el tipus. Per a la seva formació se seguí el sistema isidorià. El *currículum studiorum* s'iniciava amb l'aprenentatge de la lectura, escriptura, còmput, gramàtica llatina, pregàries religioses i primers rudiments dels dogmes i de la moral, cànctics i himnes litúrgics usuals, de les normes que regien l'administració dels sagraments, seguida de la lectura dels clàssics, les lectures de la Sagrada Escripura, dels pares de l'Església i dels sagrats cànons. És obvi que els eren necessaris uns coneixements previs als altres sabers humans. Segons sant Brauli, el manual enciclopèdic per a aquesta finalitat eren les *Etimologies* de sant Isidor de Sevilla, en què s'exigia cursar l'estudi de les set arts del *trivium* i el *quadrivium*.

Pel que fa a la disciplina de la jerarquia, legisla sobre la promoció a l'ofici clerical pels bisbes i estableix que cap dels bisbes no gosi promoure a l'ofici del clergat cap servent d'altres bisbes, si no és que consta la petició o permís d'aquells, ja que tenen sobre els seus servents alguna potestat. Atès el gran nombre d'aspirants a entrar al clergat, era lògic que el bisbe conegués les aptituds, la formació i les qualitats de cadascun d'ells i desconegués les dels altres. D'aquesta forma, era més difícil la infiltració d'impostors, ineptes o no aptes per al culte.

Sobre el tema de la castedat clerical, estableix que cap clergue no pot tenir serventa laica en qualitat de l'anomenada vicaria i aquell que menyspreï aquest decret perdrà l'ofici i el benefici eclesiàstic. Sembla que els esmentats cànons foren eliminats al Concili Ilerdense de 1173 perquè els abusos que tractaven de corregir ja havien desaparegut de la província eclesiàstica Tarraconense durant el període de sis anys transcorreguts entre ambdós concilis.

Per conquerir Lleida als sarraïns, el comte Ramon Berenguer IV va tenir, a més de l'estreta col·laboració del comte d'Urgell, l'ajut dels ordes militars del Temple i de l'Hospital sorgits arran de la primera croada. Els templers, durant el temps de quasi dos segles fins a la seva dissolució, van ocupar la fortalesa de Gardeny, i l'església amb l'advocació de Santa Maria de Gardeny. Van establir una estreta relació amb les famílies lleidatanes, les aportacions de les quals a l'orde les duïen a terme diferents senyors en ingressar com a frares de l'orde o lliurant-se com a *donats*, tenint com a contrapartida les oracions dels templers i el dret a ésser enterrats al seu cementiri, o també en les donacions *pro anima* a l'altar major de la capella de Gardeny; moltes deixes estaven vehiculades per mitjà de la institució benèfica anomenada *Lampada Charitatis* creada a l'efecte. A més d'aquestes relacions espirituals tenien la missió de defensar la ciutat dels seus enemics, de manera que la seva comanda a Lleida esdevingué la més important de l'orde en la frontera amb els sarraïns.

No és estrany, doncs, que la introducció dels cànons del Concili Ilerdense de 1155, molt solemne i apropiada a les circumstàncies

en què fou redactat, animés els cristians a la lluita per la conquesta de la Península en mans dels musulmans, efectuada sis anys abans d'aquest concili. Afortunadament, aquesta introducció no s'ha perdut, ja que el Dr. Valls i Taberner la reproduí en l'esmentat llibre. Atès que la Península Ibèrica no havia participat en l'empresa dels rescats del Sant Sepulcre de Jesús, el papa Urbà II, mitjançant el seu legat hispànic, reconeix a l'obra de la nostra conquesta el mateix caràcter de croada, i concedeix les mateixes indulgències i privilegis que dóna el papa a aquells que lluitaren en la defensa dels sants llocs d'Orient. Animà a participar en les croades i sancionà amb la plena excomunicació els que refusessin prendre-hi part.

Concili Ilerdense de 1173

Concili per a l'aplicació de les normes dels Concilis I i II del Laterà dels anys 1123 i 1139 respectivament

D'aquest concili no se'n sabia res fins que l'any 1850 el prevere, historiador i membre de la Reial Acadèmia de la Història, Dr. P. Sáinz de Baranda, el publicà a *España Sagrada*, molt extractat en el contingut dels seus cànons, encara que al cap de dotze anys el tornà a publicar al volum XLVIII de la mateixa obra. Igualment, Pleyán de Porta el publicà en un extracte. Ni els col·lectors generals dels concilis, com Labbe, Harduino o Mansi, ni els que recolliren els d'Espanya, com Loaisa, Aguirre, Villanuño, i altres que coneixeren i no esmentaren aquest concili, com Zurita, Mariana i altres historiadors, no n'han donat notícia. L'origen d'aquesta informació prové del pare Fr. Juan Sobreira y Salgado, monjo benedictí, abat del monestir de Sopedrán, que dóna els seus manuscrits a la Reial Acadèmia de la Història i, entre ells, el d'aquest concili escrit del seu puny i lletra. Així, l'autenticitat d'aquest concili quedà a càrrec de Fr. Manuel Abad y Lasierra, bisbe d'Astorga, del pare Sobreira i del pare Fr. Esteban Gómez.

El 16 de juny de 1171, l'Església de Lleida fou declarada sufragània de l'arquebisbat de Tarragona per butlla d'Alexandre III. Dos anys després se celebra aquest concili provincial a Lleida el dia 6 de febrer de 1173, data que encapçala el document esmentat: *Concilium Ilerde habitum anno Domini MCLXXIII*, a l'església catedral o Seu. Fou presidit pel cardenal legat Jacint Bobone, més tard papa Celestí III, a instàncies del bisbe Guillem Pere de Ravidats, bon coneixedor de l'estat de les terres repoblades, en

part obra seva, i que havia publicat ja al 1168 l'*Ordinatio Ecclesiae Ilerdensis*. En la còpia del manuscrit no figuren els noms dels bisbes assistents, però sí que hi consta l'assistència del metropolità de Tarragona, Guillem de Torroja. Dels pares conciliars, Zurita ens dóna una llista dels bisbes tarraconenses d'aquella època, els quals assistiren a Saragossa el 18 de gener de 1174 al casori del rei Alfons II d'Aragó amb Sanxa, filla d'Alfons VII de Castella; dits assistents foren: Jacint, diaca cardenal de Santa Maria en Cosmedín, legat de la Seu Apostòlica; Guillem de Torroja, arquebisbe de Tarragona, que també era legat; Arnal de Perexens, bisbe d'Urgell; Pere, bisbe de Pamplona; Ponç, bisbe de Tortosa; Pere, bisbe d'Osona; Joan Frontín, bisbe de Tarassona; Guillem, bisbe de Girona; Bernat, bisbe de Barcelona, i Guillem, bisbe de Lleida. Els vint-i-sis canons d'aquest concili semblen més severos que els del concili visigòtic de 546. Aquesta severitat pot estar justificada per l'aparició de les doctrines càtares a mans dels repobladors de les terres ilderdenses provinents de les regions del sud francès, origen d'una veritable revolució social. Les seves disposicions són una còpia de les conclusions dels concilis I i II del Laterà dels anys 1123 i 1139, respectivament, adaptades, però, a les necessitats i als problemes de la província eclesiàstica Tarraconense. Són un bon testimoni de la història interna de Lleida i Catalunya, ja que recullen els mals, abusos, defectes i vicis que existien en les terres catalanoaragoneses referents als sagraments, la disciplina del clergat i del poble cristià en un intent clar d'educació d'aquest, i la prevenció de la dispersió del patrimoni eclesiàstic.

Quant als sagraments, dóna molts punts de referència. El bateig passa a administrar-lo el rector, com en la confirmació s'impedeix el parentesc espiritual i les conseqüències arriben als mateixos fills carnals del padrí i la padrina. El matrimoni està regulat en diversos canons, i tracta de l'impediment de consanguinitat i de les penes contra la prole sacrílega o il·legítima, i estableix la prohibició, als nascuts d'aquests matrimonis, de ser promoguts a l'orde clerical. Un altre dels impediments per a contraure matrimoni inclou totes aquelles persones sagrades d'ambdós sexes compromeses pel vot de castedat, d'aquesta forma, l'Església aïlla de l'estat clerical i religiós tot lligam, encara que sigui espiritual, amb la resta del món.

Atès el gran auge de l'Església i el gran nombre d'ordenacions que havia de fer el bisbe, s'imposa la seva limitació en el temps i en el nombre. Un fet característic, i molt peculiar de les terres ilerdenses, és la consagració d'altars o basíliques, certament molt nombroses a Lleida ja que perduraven de l'època visigoda. Una altra de les prescripcions que exclouen l'entrada al clergat és la d'aquelles persones considerades irregulars pels motius d'ésser infame, idiota o concubinari. El sagrament de la penitència és el que sofreix més canvis per tal d'adaptar-lo a la societat, esdevé més suau, flexible i humà ja que aquesta, a causa del seu excessiu rigor, es va fer impracticable en aquest període històric i es tarifa en els *Llibres Penitencials*. Una institució important no solament des del punt de vista religiós sinó cultural i sociològic, foren els *pelegrinatges*, la majoria d'ells, penitències imposades per l'Església per a l'expiació dels pecats.

Les disposicions que tracten del clergat es preocupen de la repressió de la incontinença clerical i de la prevenció del luxe que es donava en el clergat en aquesta època. De la simonia i de l'ordenació de persones inhàbils i la delimitació de la jurisdicció episcopal i arquebisbal sobre aquest fet. Dels bisbes dèbils i remisos a fer complir la disciplina eclesiàstica. També preocupava l'abús d'alguns abats i mestres dels ordes militars que es creien del tot exempts de la jurisdicció episcopal i crebantaven el poder coercitiu de la jerarquia. Dels religiosos que prenien l'hàbit, els quals quedaven inhabilitats per tornar al laïcat. Al mateix temps, defensa els privilegis dels clergues en les seves persones sense deixar que aquests se subordinin a cap seglar. Una altra de les preocupacions fou la diferenciació en l'aspecte extern entre clergues i laics, ja que en aquesta època encara no existia l'hàbit, diferenciador de la resta de la societat; es donen les primeres pautes de com ha de ser el vestit clerical. L'únic element diferenciador era la tonsura, que prové dels orígens de l'Església. Alguns clergues no devien de portar-la molt bé, per la qual cosa va esdevenir prescriptiva a l'igual de la la higiene personal. Un costum molt arrelat entre els senyors feudals era reclutar els clergues com a acompanyants en les seves cavalcades, per lluitar entre ells i comparar les seves forces, els quals pel seu caràcter violent s'avenien malament amb

el caràcter pacífic que, en principi, devien de tenir els clergues. L'Església mai no ho va veure amb bons ulls, per això prescriu l'excomunicació als clergues que agafin les armes.

Les disposicions que tracten del poble cristià es preocupaven dels abusos dels senyors feudals, de les festes on era costum celebrar justes i torneigs, d'aquelles persones que profanaven les esglésies i cementiris, dels rancorosos incendiaris i d'aquells que atemptaven contra la vida o els béns dels clergues. Sobre els excomunicats es prohibí que ningú tractés amb ells, i que no es causés cap molèstia als que havien rebut l'excomunicació. Així mateix, tractà que aquests no poguessin rebre sepultura eclesiàstica, encara que abans de la mort haguessin rebut el viàtic. Altres excomunicats es veien obligats a anar a les croades de Jerusalem o a les lluites contra els musulmans de la península Ibèrica. Referent al sagrament del matrimoni, tractà dels que no podien casar-se ni ser padrins a causa del vot de castedat, dels impediments de consanguinitat fins al setè grau, del parentiu espiritual contret pel baptisme i la confirmació, i de les penes. Les disposicions del patrimoni eclesiàstic són preventives i legislen sobre els problemes sorgits de la repoblació. Les característiques més rellevants són: les fonts d'ingressos procedents dels delmes dels fidels, les donacions del poder secular i les rendes de les comandes; la feudalització de la propietat eclesiàstica juntament amb la simonia i la lluita de les investidures; la creació de serveis públics per a la ciutat a expenses del seu patrimoni, com hospitals, orfenats, escoles, etc., i organització de la beneficència amb la creació de la Pia Almoïna per a socórrer els pobres de la ciutat i els forasters, juntament amb la casa de Caritat per als clergues de la Suda.

Els delmes eren una institució de dret canònic que consistia generalment en la dècima part dels fruits o del lucre legítimament adquirit que els fidels pagaven a l'Església per atendre la subsistència del culte i dels seus ministres. Prescriu el compliment de delmar advertint que aquests no són propietat dels laics; als seglars se'ls prohibia tenir esglésies o apropiar-se d'elles o de les seves coses per dret d'herència, a excepció del dret de patronat. El dret de patronat és una institució juridicoeclesiàstica que constituïa la

manera de proveir beneficis als fundadors d'esglésies, capelles o beneficis o als seus successors. També legisla sobre la restricció als clergues en la transmissió dels béns als seus hereus i del respecte degut als béns del bisbe difunt.

Concili Ilerdense de 1190

Concili per a l'aplicació de les normes del Concili III del Laterà de 1179 amb motiu de combatre l'heretgia de les terres ilterdenses

Poc sabem del contingut d'aquest concili, de la motivació, de les circumstàncies i dels seus cànons. Es coneix la data de celebració, que com demostrarem documentalment és incerta, el president i els bisbes assistents perquè ens han arribat de la mà del seu descobridor, el mestre Argaiz, i de la documentació recollida per P. Sáinz de Baranda i J. Tejada i Ramiro. El mestre Argaiz, en la seva obra, parla del bisbe de Lleida, Gombau de Camporrells, i diu: “Trobo la seva memòria l'any 1190, en la qual Gregori, cardenal de Sant Àngel, legat a Espanya per Celestí III, celebrà un concili a Lleida. Assistiren: D. Berenguer, arquebisbe de Tarragona; D. Garcia, de Calahorra; D. Gombau, de Lleida; D. Raimon de Castellezuelo de Saragossa; D. Joan Frontín de Tاراçona; D. Ramon Orusal de Girona; D. Ramon de Castro Terciolo de Vique; D. Arnald de Perengens d'Urgell i D. Ponç de Monells de Tortosa.” La data de celebració donada per Argaiz és controvertida i ha estat qualificada d'errònia com ho demostren els següents fets:

- a) El papa Celestí III, anterior cardenal legat a Espanya, J. Bobone, i successor de Clement II, i del qual es desconeix la data de la seva mort, presidí els concilis ilterdenses de 1155 i 1173. Als 85 anys fou elegit papa, exactament el 30 de març de 1191. És rellevant que Celestí III no pogué enviar al legat pontifici Gregori, cardenal de Sant Àngel, l'any 1190 per a

presidir el concili de Lleida d'aquest mateix any, llevat que Argaiz es descuidés d'escriure després de l'any 1190 la frase *de la Encarnación del Señor* del nostre calendari, que suposaria l'any 1191.

- b) Celestí III, bon coneixedor de la problemàtica de l'Església a les terres de Lleida, el 22 de juliol de 1191 traslladà el bisbe de Lleida, Guillem Berenguer, a la metròpoli de Narbona, i assistí al concili com a metropolità de la Tarraconense, i fou Gombau de Camporrells qui assistí com a representant de la diòcesi de Lleida ja que prengué possessió d'aquesta el 14 de setembre de 1191.
- c) Gregori, cardenal de Sant Àngel, nét de Celestí III i enviat com a legat a la diòcesi de Lleida, restà a la ciutat fins a l'any 1192 amb motiu de presidir un concili i tramitar algunes qüestions relatives a la Santa Seu amb el rei Alfons *el Cast* que residia a Lleida.
- d) Convé destacar el fet que Ponç de Monells, bisbe de Tortosa i assistent també a aquest concili, morí el 27 de juliol de 1193.
- e) F. Valls i Taberner, basant-se en la hipòtesi de P. Fita, dóna com a data de celebració l'any 1193. De tot això es dedueix que aquest concili fou celebrat entre el mes de setembre de 1191 i passat l'any 1192, llevat que, com argumenta Argaiz, s'oblidés d'escriure després de l'any 1190 la frase de *l'Encarnació del Senyor*.

El lloc que acollí la celebració del concili fou la catedral, antiga mesquita, anomenada Santa Maria l'Antiga, a la Suda, lloc preferit com a habitatge per les dignitats eclesiàstiques i el clergat de la catedral. L'any 1193, davant la façana porticada de Santa Maria, existien unes cases que foren adquirides pel bisbe Gombau de Camporrells amb motiu d'engrandir la catedral i cobrir les necessitats del Capítol. Es compraren, a més, uns albergs situats davall de l'antiga mesquita i altres del seu costat. Al 1193, la nau de Santa Maria l'Antiga s'allarga, com a conseqüència de les necessitats d'espai, fins a ponent, on el desnivell del terreny obligà a construir una nau inferior, la qual es conserva actualment. Al mateix any, Gombau de Camporrells i els seus canonges

iniciaren nombroses compres de terrenys que envoltaven la roca Mitjana, amb la intenció de tenir més espai per edificar la Seu. Actualment, l'àmbit original es troba a la part adjacent als peus de la contemporània Seu Vella, utilitzada com a catedral fins a la construcció d'aquesta. Fou Gombau de Camporrells qui, el 22 de juliol de 1203, posà la primera pedra de la catedral de Lleida, dissenyada per l'arquitecte Pere de Coma, per la qual cosa Santa Maria l'Antiga era l'única catedral en aquella època que complia aquesta funció.

Com que no disposem de les actes d'aquest concili, l'al·lusió als temes sobre els quals tractaren els pares conciliars serà aproximada, basant-nos en hipòtesis documentades en fets històrics. Aquest Concili Ilerdense fou el fidel reflex del Concili III del Laterà, celebrat el 5 de març de 1179 i amb l'assistència del bisbe de Lleida, Guillem Berenguer, amb dedicació en els seus últims canons als heretges i als seus protectors. Això ens permet creure en la necessitat existent en tot el regne de Catalunya i Aragó de donar solució al problema càtar i trobar-hi una sortida. A les terres ilerdenses, el problema dels càtars i albigesos era ja antic, atès que el Concili Ilerdense de 1173 dedicà un dels seus canons a posar remei a l'esmentat problema. Reforça el fet el caràcter profundament reformador de costums clericals que tenia el papa Celestí III, el qual coneixia molt bé la diòcesi de Lleida i els seus problemes perquè havia presidit els concilis ilerdenses de 1155 i 1173, i havia traslladat, l'any 1191, el bisbe Berenguer a la seu metropolitana de Narbona per la gran amistat que els unia. Un altre dels temes era el problema espinós que existia entre els prelats de Lleida i els hospitalers de les esglésies del Segrià. L'any 1168, aquests constituïren una prepositura de la *mensa canonicalis*, i els cavallers de Sant Joan de Jerusalem en pretenien la plena jurisdicció, cosa que van aconseguir. El 19 d'abril de 1192, Gregori, legat de la Santa Seu, en la seva visita a la diòcesi de Lleida, resolgué alguns problemes que tenia aquesta amb els ordes dels templers i els hospitalers. Per una sentència de juliol de 1193, el bisbe Gombau de Camporrells recobrà els delmes que els templers retenien sobre els molins de Lleida, dret que l'Església havia rebut, com ja hem dit, al 1149, del comte Ramon Berenguer IV. Recordem

que els ordes dels templers i els hospitalers reberen per la seva contribució a la conquesta de Lleida la cinquena part de totes les terres de Lleida, compreses les esglésies, cases, castells, aigües, etc., la facultat d'atorgar cartes de poblament eclesiàstiques als repobladors de les seves terres, i el dret de percebre delmes sobre elles. Un altre dels temes tractats podia ser la percepció dels delmes, que només podia recaptar l'Església, ja que l'11 d'abril de 1181, els cavallers Gombau de Ribelles, Pere de Montoliu, Ramon de Montagut i Guillem d'Albanell, molt coneguts pel senyoriu que exercien sobre les terres ilerdenses, sofrien l'excomunicació del bisbe amb motiu de rebre els delmes dels sarraïns que ocupaven els castells de Montagut i Alcarràs, els quals restituïren al bisbe Gombau de Camporrells.

Un altre dels temes amb els quals s'enfrontà el bisbe Gombau de Camporrells amb el legat Gregori de Sant Àngel, fou el que va promoure el bisbe d'Osca amb relació als límits de les seves diòcesis. Osca pretenia estendre la seva diòcesi fins al riu Cinca, i Lleida fins a l'Alcanadre, amb Alquezar inclosa. Aquest problema no se solucionà fins que ambdós bisbes anaren a Roma a entrevistar-se amb el papa Celestí III, encara que la qüestió no quedà del tot solucionada fins la sentència que donà Innocenci III, el 27 de maig de 1203, en virtut de la qual definitivament Barbastre va esdevenir d'Osca, mentre que Bielsa, Gistaín, Pertusa, la Perdiguera, Adahuesca, Peralta d'Alcofea i altres llocs de la línia del Cinca van ser lliurats a Lleida.

Al març de 1191, el monarca Alfons el Cast concedeix als ilerdenses un nou privilegi, en virtut del qual es tenia dret a transitar lliurement pels carrers i les places de la ciutat, i la prohibició d'obstaculitzar el seu trànsit, al mateix temps que facultava la ciutat a posar tributs per tal de satisfer les necessitats del Comú. Amb això, Lleida es desprenia d'una trava feudal que persistia a pesar de les llibertats atorgades en la carta de poblament. Això també degué ocasionar alguns conflictes amb el clergat, ja que aquest no admetia pagar tributs al braç secular.

És molt possible que també prescriguessin sobre els sagraments, concretament sobre el baptisme i el matrimoni, ja que el

Capítol de Lleida, en un acord de 17 de juliol de 1191, establia que aquests sacraments només podien ésser celebrats a la catedral. El motiu obeïa a la voluntat que els fidels visitessin més la Seu, edificada *in montis celsitudine* de la Suda, lloc de residència dels clergues de la catedral i dignitats de l'Església, i on els clergues fruien d'immunitats extraordinàries i privilegis que els feien invulnerables, fet que, sens dubte, fou motiu de plets entre el poder eclesiàstic i el Consell de la ciutat.

Coneixem, també per una altra butlla de 27 de juny de 1196, la concessió per a la celebració, a la Seu de Lleida, dels oficis divins a porta tancada, sense tocar les campanes i amb l'exclusió dels excomunicats, com si s'hagués llençat un interdicte contra aquesta ciutat.

Concili Ilerdense de 1229

Concili per a l'aplicació de les normes canòniques
al Dret de Lleida

Del concili provincial de Lleida de 1229 es coneixen els següents manuscrits: ms. 2119 del segle XIV de la Biblioteca del Capítol catedral de la Seu d'Urgell; ms. 588 de la Biblioteca Provincial Universitària de Barcelona de la segona meitat del segle XIII; ms. A-349 de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona de mitjan segle XIII; ms. 187 de l'Arxiu de la Catedral de Tortosa del segle XIV; ms. T-119 de l'Arxiu Diocesà de Girona de la primera meitat del segle XIV; ms. sense catalogar de la Col·legiata de Sant Feliu de Girona de la segona meitat del segle XIV; ms. 4670-A de la Biblioteca Nacional de París del segle XIV; ms. 169, conegut com el *Llibre de la Cadena* de l'Arxiu Capitular de Barcelona, de finals del segle XIV; ms. *Constitutiones Tarraconenses* no catalogat de l'Arxiu Capitular de Barcelona; ms. 54 de l'armari de la Província a l'Arxiu Metropolità de Tarragona del segle XV, i els *Papers de Villanueva*, de la Biblioteca de la Real Academia de la Historia de Madrid, del segle XIX.

Fou presidit pel legat de la Santa Seu, Joan d'Abbeville, que havia presidit un any abans el concili llegatí de Valladolid. El lloc de la celebració fou, certament, l'antiga mesquita catedral anomenada Santa Maria l'Antiga, atès que la nova catedral ja estava en construcció. Els seus assistents van ser, a més del metropolità Aspàreg de la Barca, els bisbes sufraganis Guillem de Cabanelles de Girona, Berenguer de Palou de Barcelona, Guillem de Tavertet de Vic, Pere de Puigverd de la Seu d'Urgell, Berenguer d'Erill de

Lleida, Ponç de Torroella de Tortosa, i Garcia de Gúdal d'Osca, a més d'alguns abats i altres prelats de la província eclesiàstica Tarraconense. És molt probable l'assistència del rei Jaume I el Conqueridor, ja que aquells dies es trobava a Lleida. Del que no hi ha dubte és de l'assistència de sant Raimon de Penyafort, que formava part del seguici del legat pontifici en qualitat de penitenciar. En inaugurar l'assemblea, els clergues assistents acudiren en dejú i vestits amb l'alba i l'estola.

La ciutat de Lleida experimentà al segle XIII un notable creixement econòmic, polític i social. El *Privilegi del Consolat*, aconseguit el 1197, havia donat força legal al municipi. Així mateix, es va veure afavorida per l'estada del rei Jaume I, que la va dotar de bona part dels privilegis corresponents a una ciutat reial. Totes aquestes concessions, privilegis i costums escrits, i les que no constaven en cap altre codi, van ser recollides en les *Consuetudines ilerdenses* per Guillem Botet l'any 1228. Constitueixen el cos legislatiu pel qual es regirà la ciutat.

A grans trets, aquesta era la ciutat on es desenvolupà el concili que ens ocupa. Els seus documents són tan o més importants que les *Consuetudines ilerdenses* per arribar a conèixer la vida íntima de la ciutat. El dret canònic va tenir una influència important en el dret de la ciutat de Lleida. Tenim constància de les actes d'aquest concili perquè estan recollides en onze manuscrits de divers origen, i en les *Constitucions sinodals de Catalunya*.

En aquesta època, l'Església i el clergat es trobaven a la península Ibèrica en un estat de decadència general, segons el diagnòstic del legat pontifici Joan d'Abbeville, a causa del descuit quasi complet del compliment de les normes del Concili IV del Laterà. Per això, els decrets dels Concilis de Valladolid de 1228 i Lleida de 1229, sobre uns determinats temes, es prengueren sovint del text del Concili IV del Laterà. El clergat hispànic, tal i com el va trobar el legat, era incontinent, en una majoria il·letrat i totalment aliè a la disciplina dels concilis i sínodes de l'Església. En altres aspectes, el comportament del clergat no diferia gaire de la resta. La clau mestra per a la reforma que utilitzà el legat fou el reforç de la celebració dels concilis provincials i sínodes

diocesans. El coneixement de l'amplitud de la resistència a la reforma fou certament la causa que el legat donés ordres respecte a celebrar més freqüentment els sínodes, reforma prescrita pel Concili IV del Laterà. El Concili ecumènic IV del Laterà tenia com a objectius fonamentals la reforma de l'Església universal i la llibertat de Terra Santa, fet que es dedueix d'una carta que el papa Innocenci III dirigí als bisbes d'Occident i d'Orient, el 18 d'abril de 1213.

Les constitucions del concili provincial de Lleida, molt similars a les del concili celebrat a Valladolid, atès que obeeixen unes mateixes normes disciplinàries que s'han d'aplicar en tots els llocs per corregir els mateixos abusos, omplen la vida canònica catalana dels segles XIII i XIV, i seran l'eix a l'entorn del qual giraran els futurs concilis provincials i els sínodes diocesans d'aquestes dues centúries, ja que sovint eren qualificats de fonts d'autoritat en la nova legislació conciliar. Després del Concili Ilerdense de 1229, quedaren sense cap influència els decrets dels antics concilis tarraconenses. Les seves constitucions, atès que van ésser donades per un legat de la Santa Seu, foren considerades com un dret principal. Es promulgaren les constitucions amb trenta-set canons o capítols que tracten de corregir els abusos i desordres del clergat, i els principals pecats del poble cristià. Malgrat que molts dels seus canons eren negatius o coercitius, s'ha de reconèixer que eren el mitjà que utilitzaren els pares conciliaris per extirpar els abusos mitjançant el càstig o la pena adequada, intentant elevar el nivell religiós del clergat i del poble cristià. Els seus canons tracten de la Paraula de Déu, principalment de la predicació; es va imposar en llengua llatina la litúrgia dels oficis divins, la qual cosa va suposar per als fidels, que no entenien res, l'origen de la ignorància en els rudiments de la fe i l'abundància de supersticions; pel que fa a la cura d'ànimes, prescriuen l'obligatorietat en cada església parroquial de tenir el seu propi rector de manera estable, el qual havia d'exercir una vigilància severa en els delictes contra la fe. La parròquia es converteix així en un punt de referència a efectes civils. Els sagraments tenen una evolució important i s'estableix la gratuïtat en la seva administració; s'imposa l'obligatorietat anual de confessar-se i combregar sota les dues espècies, i la importància de la higiene

en els estris del culte. Referent al matrimoni, l'Església té plena competència en totes les seves causes, prescriu l'examen previ als futurs cònjuges, la investigació sobre l'absència d'impediments, especialment sobre el de consanguinitat que es redueix al quart grau, i la publicitat per evitar matrimonis clandestins.

La majoria de normes van dirigides a la correcció de la disciplina del clergat i a la seva organització atès que hi havia un gran nombre de clergues i d'ordes religiosos, entre ells els mendicants, amb gran èxit entre la població cristiana i un gran nombre de parròquies urbanes. A la ciutat de Lleida aparegueren: Sant Martí, Sant Llorenç, Santa Maria de Gardeny, Sant Joan, Santa Maria Magdalena, Sant Andreu, Sant Ruf, Sant Salvador, Sant Gil, Santa Cristina, Sant Tomàs, Sant Pau del Mercadal, Sant Pere d'Albarès i Sant Joan de Bovar de Segrià, a més dels convents de la Trinitat, Sant Francesc, Sant Domènec, Santa Eulàlia, el primitiu Carmel i Sant Hilari. Al clergat se li prescriu la neteja de sang amb un examen previ a la seva entrada, el celibat, l'obligatorietat de l'aprenentatge de la llengua llatina i la formació en les seves escoles, i es dicten normes sobre la regularització de la vida, hàbits i costums. Referent a la indumentària aquest canó és molt minuciós atès que s'incorria en molts excessos quant a la superficialitat (brodats, ornaments de seda, serrells d'or, ric equipatge en els carruatges i colors estridents). També estableix normes relatives a la indumentària dels canonges i clergues al servei dels convents, sobre la vida dels regulars i religiosos, ja que els monestirs de les terres lleidatanes necessitaven molta correcció i reforma. S'ordenà que els capítols generals dels canonges regulars i monjos se celebressin d'acord amb les constitucions del concili IV del Laterà, malgrat això, la vida comunitària dels canonges regulars a Catalunya es disgregà aviat. Es regula la justícia del clergat. La justícia de la Cúria local lleidatana era administrada pel Tribunal de Coltellades, que actuava en base a *les Consuetudines ilerdenses* i els *Usatges* solament pels processos criminals i exceptuant els clergues i religiosos sotmesos a la justícia del bisbe. Existien irregularitats per defecte i per delicte en el clergat de la Tarraconense. Entre les irregularitats per defecte es contempen la il·legitimitat de naixement, la deformitat corporal, l'epilèpsia i

la bogeria, i entre les de delictes figuren l'apostasia, l'heretgia, el cisma, l'homicidi, l'avortament de qui el provoqui, l'automutilació i el suïcidi frustrat. A més, inclou la prohibició de l'exercici de la medicina i de la cirurgia, considerat indecorós per al clergat. La resta dels cànons es dediquen a corregir els pecats principals del poble cristià. Una de les principals preocupacions fou la diferenciació dels clergues catòlics respecte dels jueus ja que ambdós portaven capes tancades, la qual cosa donava lloc a confusió entre el poble cristià. També es prohibeix el tracte i comerç dels cristians amb els jueus sota pena d'excomunicació. El patrimoni eclesiàstic fou una de les institucions que més evolucionà en aquest període. A l'alta edat mitjana, els béns de l'Església estaven en gran part hipotecats pels laics. L'Església recupera el control dels nomenaments eclesiàstics i transforma la institució de les esglésies pròpies en altres institucions sota el control eclesiàstic, i manté la seva sobirania fiscal malgrat els freqüents conflictes amb el poder local. Una corrupció secular vinculada al patrimoni eclesiàstic fou la *simonia*, consistent a comercialitzar amb coses espirituals o annexes a les espirituals, i s'estipulà la seva prohibició. Totes aquestes constitucions seran l'eix a l'entorn del qual giraran els futurs concilis provincials i sínodes conciliars d'aquestes dues centúries. Després d'aquest concili, els decrets de les antigues constitucions tarraconenses i ildenses restaran sense cap mena d'influència.

Quan el legat tornà a Roma, el pes de la reforma impulsada per ell recaigué en els arquebisbes peninsulars i els seus sufraganis. A les seves mans estava el futur i de la bona disposició depenia que es prenguéssin la iniciativa de convocar concilis provincials i sínodes diocesans, així com que s'inculqués incansablement al seu territori les lliçons que el seu cardenal els havia ensenyat al 1228-1229.

Concili Ilerdense de 1237

Concili per a l'aplicació de l'organització del Tribunal de la Inquisició a Lleida

Les poques dades que coneixem d'aquest concili es deuen a un monjo benedictí de la congregació de Sant Maur que escriví la *Historia General del Languedoc*, de la qual Sáenz de Baranda va extreure algunes dades procedents d'un diploma de l'any 1237 que Guillem de Montgrí, arquebisbe electe de Tarragona, dirigí a Roger de Foix, vescomte de Castellbó, en què l'informava de l'acord pres en un recent concili celebrat aquell mateix any a la ciutat de Lleida, pel qual se'l facultava a empresonar els heretges albigesos. Certament, l'únic objectiu d'aquest concili fou l'estudi de l'organització del tribunal de la Inquisició, creat uns anys més tard per Raimon de Penyafort.

El Dr. Valls i Taberner esmenta que a finals de 1236 o principis de 1237 se celebrà a Lleida una assemblea eclesiàstica per tractar sobre els fets relatius a la Inquisició contra els heretges. Hefele-Leclercq situen aquest concili l'any 1237, i diuen que es van confiar als dominics i franciscans els treballs de la Inquisició en el Regne d'Aragó. La data més probable d'aquesta trobada, dita concili, perquè hi van acudir els bisbes de la província eclesiàstica Tarraconense, se situa al 5 de març de 1237, dos anys abans d'establir-se la Inquisició a càrrec dels frares dominics. Els assistents foren: Guillem de Montgrí, arquebisbe electe de Tarragona, que deuria de presidir l'esmentat concili, i en qualitat de tal es deuria de traslladar a Solsona, molt a prop del vescomtat de Castellbó, per expedir el diploma a Roger de Foix; i el bisbe

de Lleida, que durant aquesta època era Pere d'Albalat. Els altres assistents deuriem ser la resta de bisbes de la província eclesiàstica Tarraconense, i el lloc de celebració, certament, seria la Seu, atès que entre els anys 1220 i el 1240 les seves naus ja estaven cobertes.

Certament, en aquest Concili Ilerdense de 1237 s'estudià l'organització del tribunal de la Inquisició, creat a Lleida uns anys després, concretament el 1241, per sant Raimon de Penyafort, i es confiaren als dominics i franciscans els treballs de la Inquisició al Regne d'Aragó. Degué ser l'únic objectiu d'aquest concili, i, a més, per la influència del bisbe Berenguer d'Erill (1205-1236), Jaume I decidí la conquesta de les illes Balears. El bisbe de Lleida, Pere d'Albalat, contribuí personalment en la declaració de guerra contra l'heretgia i donà suport als religiosos, els més decidits aliats en aquesta guerra, i els atorgà solemnes honors en tota la província. L'expansió del catarisme a les muntanyes lleidatanes s'explica per la protecció que rebia dels grans senyors feudals, com el senyor de Castellbó, els Josa i el comte de Foix, amb el desig de lluitar contra la potència del bisbe d'Urgell. D'aquest bisbe sabem que promulgà, l'11 de desembre de 1237, una *Ordinatio Ecclesie Ilerdensis*. També publicà un tractat, la *Summa septen sacramentorum*, recull de normes sobre l'administració dels sacraments per part dels clergues que pot considerar-se com un directori pastoral i que fou adoptat en quatre bisbats de la província eclesiàstica Tarraconense. Dos anys després, quan ja era arquebisbe de Tarragona Pere d'Albalat, convocà el seu primer concili tarragoní l'any 1239, i en ell s'ocupà i preocupà encara de trobar el mode per acabar amb l'heretgia albigea catalanoaragonesa.

Concili Ilerdense de 1246

Concili judicial per tractar l'aixecament
de la pena d'excomunicació al rei Jaume I

Segons la *Marca Hispánica*, i conseqüentment Aguirre i Villanuño, aquest concili judicial fou una junta de prelats. Fou una reunió mixta de bisbes, clergues, prohoms i poble que, reunits a Lleida l'octubre de 1246, a l'Església dels frares menors de Lleida, tractaren exclusivament de donar solució a un afer existent entre el rei Jaume I i el bisbe de Girona, Berenguer de Castellbisbal, el seu confessor. De la celebració d'aquesta assemblea conciliar només es coneix el motiu, que fou l'aixecament de la pena d'excomunicació a la qual estava sotmès el rei Jaume I pel fet d'haver fet tallar la llengua al seu confessor, el bisbe de Girona, fra Berenguer de Castellbisbal, suposadament pel fet de violar el secret de confessió. El papa Innocenci IV excomunicà Jaume I i posà els seus regnes en entredit. Els fets d'aquest Concili certament són poc coneguts, i no existeix uniformitat en les versions donades pels autors. Per als uns, el motiu de l'excomunicació imposada al rei Jaume I fou la injúria inferida per ell al bisbe de Girona, atès que aquest va revelar l'estratègia de Jaume I per al repartiment del regne d'Aragó entre Alfons, fill de la seva primera muller, Elionor, i Pere III, fill de la seva segona muller Violant d'Hongria.

Altres autors consideren més probable que fos algun assumpte relacionat amb el silenci canònic del sagrament de la confessió. Interpreten que, per tal de defensar la validesa del tercer matrimoni contret per Jaume I a la clandestinitat amb Teresa Gil de Vidaurre, el bisbe de Girona havia revelat alguna cosa que, sense

ser un acte pecaminós del rei, coneixia sota el secret de la confessió. El rei desterrà del territori del seu regne aquest bisbe i manà que se li tallés la llengua. El bisbe, així mutilat, recorregué a Roma per informar el papa Innocenci IV sobre el fet. El papa envià a Jaume I una carta datada el 22 de juny de 1246, actualment en lloc desconegut. Aquesta carta degué donar-la personalment fra Desideri i el bisbe de Camerino, arribats expressament de Roma, o potser de Lió, en la qual l'exhortava a aixecar el desterrament al bisbe agredit i fer penitència pel greu atemptat. Fou el 5 d'agost d'aquell mateix any quan Jaume I envià des de València al papa la seva resposta i immediatament, el 22 de setembre de 1246, Innocenci IV envià al rei Jaume I una segona carta totalment absolutòria. Rebé l'absolució a l'església dels frares menors de Lleida el 19 d'octubre d'aquell mateix any. Tot això coincideix plenament amb la versió que del fet deixà escrita fra Àngel Manrique als *Annals del Cister*, en què parla del sacrilegi consumat pel rei contra el bisbe de Girona. Traït per Teresa en la seva causa de matrimoni secret, el va fer castigar tallant-li la llengua sota el pretext d'haver-li descobert la seva confessió.

Altres autors, com Zurita, Manrique, HefeLeclercq i P. Mariana tracten els fets molt similarment. Així, Zurita narra el trist episodi però no en la segona edició de 1579, ni en les posteriors. Manrique, autor dels *Annals del Cister*, és el que parla amb més fonament sobre aquests fets ja que diversos documents estaven dipositats al monestir del seu orde a Benifassà, de la diòcesi de Tortosa. Aquests documents són set i, actualment, es poden veure reproduïts com a apèndixs. Els primers estan datats a València, els tres últims a Lleida i el de la carta absolutòria del papa Innocenci IV fou expedit des de Lió. Sáinz de Baranda, a mitjan segle XIX, encara va veure el pergamí de Benifassà a l'arxiu de la Corona d'Aragó a Barcelona. D'acord amb aquests documents, concloem que els assistents a l'acte foren l'arquebisbe de Tarragona, Pere d'Albalat; els bisbes de Saragossa, amb Vicenç de Saragossa, Urgell, Osca amb Vidal de Canelles, i Elna; a més de religiosos barons i laics. HefeLeclercq descriuen els fets molt similarment, i recullen la promesa de l'absolució donada pel papa amb la condició d'acabar la construcció d'un convent i

d'un hospital que havia estat interrompuda, i de fundar una nova capellania a la catedral de Girona. Una vegada complertes aquestes satisfaccions, el papa li aixecà l'excomunicació. Finestres pensa i fonamenta eruditament que la culpa donada al bisbe fou haver revelat la intenció del rei de dividir el seu regne entre els seus fills. Aquesta notícia consternà l'Infant Alfons, que s'allunyà de l'amistat i l'obediència al seu pare. El papa amonestà fortament el rei i aquest no rebutjà la penitència descrita a la carta que el bisbe de València dirigí al papa el 5 d'agost del mateix any. L'absolució fou executada de forma solemne a Lleida el 20 d'octubre i fou precedida pel jurament que el rei, en endavant, s'abstingués de posar les mans amb violència sobre els eclesiàstics. Absolt el rei, donà gràcies al papa i s'oferí al compliment de la penitència imposada. Tot això està acreditat en els documents que deixà M. Ribera i justifica que el rei només fou excomunicat i que no es va interposar cap interdicte general al regne d'Aragó.

Concili Ilerdense de 1257

Concili per ratificar els drets de l'Església ilderdense

Aquest concili és una assemblea episcopal que devia acollir, tal vegada, una reunió de Corts del regne presidides pel rei Jaume I. Aquest fet es pot deduir del pergamí trobat al monestir de Ripoll per Pere de Marca, copiat pel cardenal Sáenz de Aguirre en la seva voluminosa col·lecció dedicada als concilis espanyols. Aquesta assemblea no tractà qüestions pròpiament conciliars sinó només la ratificació dels drets tradicionals de l'Església de Lleida, d'ençà de la conquesta de 1149; drets confirmats posteriorment pel rei Alfons el Cast el 1168, pel legat pontifici Jacint Bobone, el 1173 i, posteriorment, pel mateix Jaume I, el 1245. L'assemblea celebrada el 4 d'abril de 1257 a l'església catedral comptà amb l'assistència de la majoria de bisbes, abats i representants de les esglésies catedrals de la província eclesiàstica Tarraconense. Aquests foren: Benet de Rocabertí, arquebisbe de Tarragona, els bisbes d'Elna, Pamplona, Saragossa, Vic, Osca, Barcelona, Girona, els electes de Lleida i Tortosa, els mestres del Temple i de l'Hospital de Sant Joan a Aragó i Catalunya, els abats de Ripoll, Poblet, Cuixà, Mont Aragó i Sant Joan de la Penya, així com el prepòsit de Tarragona juntament amb altres clergues regulars i seculars. El rei només concedí un document solemne que ratificava el respecte pels privilegis, les llibertats i les immunitats aconseguïdes des de feia temps pels clergues i les esglésies de Lleida; s'obligava personalment a fer-ho i també obligava els governants inferiors a jurar davant el bisbe l'observança d'allò que s'havia prescrit al decret. El motiu que portà a aquesta ratificació i confirmació dels privilegis eclesiàstics raïa en els problemes i les greus friccions generades

per l'interès dels paers de la ciutat i prohoms de fer complir al clergat l'esperit dels privilegis reials sobre imposicions i adquisicions de béns i propietats dins del terme de la ciutat. Privilegis i drets originats en la mateixa carta de poblament de 1149, com l'obligació que en les escriptures de compravenda de béns dins del terme municipal, no hi faltés mai la fórmula *exceptis militibus et sanctis*, sota pena d'anul·lació del document. Fórmula que impedia l'adquisició d'alguns béns per part d'estaments privilegiats com la noblesa i l'Església. Altrament els clergues no podien autoritzar escriptures de compravenda ni testaments, ni tampoc alienar els béns eclesiàstics sense el permís reial. Per tal de pal·liar aquests problemes, el rei Jaume I va publicar alguns edictes que s'afegiren al cos legislatiu dels *Costums de Lleida*. Tanmateix, les friccions amb l'Església, l'any 1257, s'incrementaren posteriorment amb el que es considerava política de tolerància de la monarquia envers els seguidors del catarisme. Així consta l'absolució decretada pel rei Jaume I després que alguns càtars paguessin al rei la quantitat de dos mil morabatins d'or per obtenir el perdó per la pertinença a aquest moviment, que, sembla ser, fou seguit per força gent, tal com es desprèn del fet que a la Cancelleria reial consta un veritable cens sota el títol *Forma remissionis factorum hominibus ilderdenses pro facto heretice pravitatis*.

Concili Ilerdense de 1293

Concili per ratificar el *privilegium fori* dels clergues

L'arquebisbe de Tarragona, Roderic Tello, reuní els anys 1291, 1293, 1294 i 1305, quatre concilis provincials, dels quals, el segon i tercer se celebraren a la ciutat de Lleida. No en tingueren cap notícia els col·lectors de concilis, i nosaltres la tenim per *Les Constitucions Conciliars Tarraconenses* integrades en la compilació del patriarca d'Alexandria de l'any 1300. De les seves actes no ens consten ni el proemi ni el final, on solen aparèixer les signatures dels assistents. Però sí que es conserven les actes del concili ilerdense de 1294, on, per deducció analògica, extraïem dades més concretes sobre aquell. Presidit per l'arquebisbe de Tarragona, Roderic Tello, el dia 1 d'agost de 1239 a la Seu de Lleida. Certament, hi van concórrer els bisbes i apoderats o vicaris d'ells de Barcelona, Vic, Tortosa, Lleida i Girona per Catalunya; els de Saragossa, Osca i Tarassona per Aragó a més de l'ardiac de València i el procurador de Calahorra i de la Calçada. Degueren assistir-hi, a més, els religiosos barons, abats, prepòsits, priors, ardiaques i degans de la regió i àrees properes, encara que els noms d'aquests pares conciliars no hi figuraren. Existeixen, a més, altres documents de l'època on apareixen els seus noms, i altres on no hi figuren. Així, se sap que el bisbe de Vic s'anomenava Ramon, el de Barcelona i Girona, Benet, el de Saragossa, Hug, el d'Osca, Adamari, i el de Lleida, Guerau d'Andrià. Dels de Tortosa i Tarassona només tenim les inicials, segons el costum dels bisbes de l'època. El bisbe d'Urgell no hi figura, atès que aquesta diòcesi es trobava en seu vacant, així ens ho diu el Concili Ilerdense de 1294.

Respecte a la persona del bisbe ilderdense Guerau d'Andrià, sabem que el seu nomenament fou una conseqüència de les dificultats per arribar a un bon enteniment entre els canonges de Lleida i Roda.

El concili va ser molt curt, ja que només consta de tres canons. Els temes tractats, d'acord amb la situació de dificultats que viu la monarquia i l'obligació de pactes amb els diferents estaments del regne, van ser el *privilegium fori* dels clergues, pel qual es prohibia que el clergat fos jutjat per un tribunal civil, tant per les causes criminals, civils, temporals o espirituals, sota pena d'excomunió. Aquest canó fou motiu de molts problemes per part de les autoritats civils lleidatanes, majorment quan una vegada fundat l'Estudi General, els estudiants es tonsuraven per tal d'evitar la justícia reial, més dura que la del bisbe. Cal ressaltar el paper que tingué l'Església en les gestions preliminars per a la fundació de l'Estudi General de la Universitat d'estudiants de Lleida, concretament ho sabem per una carta del rei Jaume II a les autoritats de la ciutat, datada el 7 d'abril de 1293, on explicava que havia rebut l'ambaixada de la ciutat, formada per dos frares menors, els quals li demanaren que s'interessés per l'erecció d'un Estudi General a Lleida. Al rei Jaume II li agradà aquesta proposta, i prometé a les autoritats que quan tornés a Lleida tindria el gust de parlar personalment amb elles sobre aquest negoci. No obstant això, el rei no podia fundar l'Estudi General sense l'autorització pontifícia, i en aquells moments les relacions amb el papa Celestí V no eren gaire cordials a causa de vells litigis per l'illa de Sicília, però en produir-se la renúncia d'aquest fou elegit papa Bonifaci VIII, amb qui el rei catalanoaragonès va establir ben aviat bones relacions, donant un gran salt amb les seves relacions amb l'Església, les quals es veieren consolidades l'1 d'abril de 1297 amb l'aprovació, mitjançant la butlla corresponent, de la possibilitat d'erigir un Estudi General en qualsevol lloc dels dominis del regne d'Aragó. Bonifaci VIII li comunicà el primer d'abril de 1300, en una breu carta, l'aprovació del seu desig de fundar un Estudi General. A més, li concedí la gràcia d'escollir la ciutat que millor li semblés, la qual, un cop fundada la Universitat d'estudiants i doctors, gaudiria d'aquells privilegis, indulgències,

llibertats i immunitats que tenien donades als escolars i mestres de l'Estudi de Tolosa, atorgades per la Seu Apostòlica. Jaume II decidí definitivament establir la Universitat a Lleida, i aquesta fou l'única per a tota la Corona d'Aragó. Fou el preu que pagà per tal de suavitzar el descontent que hi havia entre els catalans pel fet de la reintegració de Sobrarbe i Ribagorça a Aragó, terres que Jaume I inclogué a Catalunya.

Una altra qüestió tractada al concili fou el pagament dels delmes. Anava dirigida contra el costum d'exigir una menjada als clergues quan els agricultors anaven a delmar els seus fruits de la collita al graner de l'Església. Tots aquells que per aquest motiu prenién part del producte destinat al pagament dels delmes o primícies, havien de restituir-lo, si no rebien el més sever entredit. També els musulmans estaven subjectes a aquesta contribució si cultivaven terra dels cristians. Es reprimeixen els subterfugis dels que se servien els musulmans i cristians per alliberar-se del pagament dels delmes o primícies, o almenys per tal d'alleugerir una mica la càrrega que començava a ser pesada. A finals del segle XIII era bastant generalitzada a Catalunya i Aragó la resistència a pagar els delmes íntegrament, qüestió que serà tractada i confirmada també al següent Concili Ilerdense de 1294.

Concili Ilerdense de 1294

Concili per garantir les immunitats i llibertats de l'Església

El Concili Ilerdense de 1294 fou el tercer provincial de l'arquebisbe de Tarragona, Roderic Tello, i avui sabem de la seva existència per les *Constitucions Tarraconenses*. De les actes d'aquest concili es conserva el proemi, que es troba en la recopilació que va fer Antoni Agustín, i sis cànons. Algunes constitucions atribuïdes a aquest concili són posteriors a la data de la seva celebració i possiblement pertanyen al quart concili de l'arquebisbe Roderic Tello, celebrat a Tarragona l'any 1306. Ens ha arribat el text que recollí Sáinz de Baranda, on figura al seu proemi la llista dels seus assistents, sis cànons i, al final d'aquests, les signatures dels assistents, encara que en les *Constitucions Tarraconenses* només apareixen les dels procuradors dels bisbes de Tarragona, Pamplona i Capítol d'Urgell. Al proemi del Concili Ilerdense de 1294 figura que fou celebrat a Lleida, el dimecres 11 d'agost de 1294. Igualment, es troba aquesta mateixa data en un manuscrit de la Seu d'Urgell del bisbe ilerdense Guerau d'Andrià, relatiu al sínode de Lleida de 1294. Respecte al lloc de la seva celebració, deduïm, per les mateixes actes del concili, que fou a Lleida on es va realitzar, i no a Tarragona, com suposen alguns autors. No és estrany, perquè freqüentment s'utilitza el nom de la capital de la província eclesiàstica per denominar el concili, i no la de la població on en realitat es va dur a terme l'acte. Tal com el concili anterior, aquest fou celebrat a la Seu, la construcció de la qual en aquell temps ja estava acabada.

L'assistència de pares al Concili de Lleida de 1294 fou nombrosa, la qual cosa manifesta l'expectació i l'interès que la seva convocatòria i temàtica despertaren. Hi assistiren nou bisbes, quatre delegats episcopals i nombrosos representants dels diversos capítols catedrals o col·legials, i de quasi tots els monestirs, abadies i priorats de la Corona d'Aragó. No obstant això, sabem que el rei Jaume II no hi va assistir per una carta que aquest va enviar a l'arquebisbe de Tarragona declinant la invitació *propter periculum itineris*. Presidí el concili l'arquebisbe de Tarragona, Roderic Tello, i es personaren a Lleida com a membres de la sacra assemblea els bisbes fra Benet de Barcelona, Pietro de Tarassona, Ademir d'Osca, Guerau de Lleida i Benet de Girona. També, Galcerà de Vegis, ardiaca de l'Església d'Urgell i vicari del Capítol de la mateixa seu vacant, el mestre Berenguer, l'ardiac de l'Església de València i vicari fra Ramon Despont, bisbe de la mateixa seu. Excusaren la seva assistència Miquel Pérez de Legaria, bisbe de Pamplona, i Almorrà de Calahorra i la Calçada, els quals enviaren els seus vicaris, el nom dels quals figura al final de l'acta. Hi participaren, també, els procuradors dels capítols de les esglésies catedrals i col·legiates, dels monestirs i d'altres superiors de la província eclesiàstica Tarraconense, a més dels religiosos, abats, preposits, priors, ardiaques i degans i molts altres superiors de les esglésies de l'esmentada província. Al final de l'acta, com s'ha esmentat, seguien les signatures dels assistents, però a les *Constitucions de Tarragona* només apareixen les dels procuradors dels bisbes de Calahorra i la Calçada, Martí Pere i M. de Selaba, tresorer de l'Església de Pamplona i procurador del bisbe Ramon d'aquesta ciutat, i Galcerà de Vegis, ardiaca d'Urgell i procurador del bisbe d'aquesta diòcesi.

Aquest concili fou un dels més autòctons i originals de l'època, juntament amb el Concili de Lleida de 1293. Ambdós fan poca referència en els seus cànons a altres concilis ecumènics o diocesans, ja que, en realitat, els assumptes de Lleida poc tenen a veure amb aquells. Els temes tractats als seus cànons tenen per objecte garantir les immunitats i llibertats de l'Església, així com el càstig imposat als invasors i raptors dels béns eclesiàstics, i aquells que atemptaren contra els prelats i les persones religioses, i ratificar

una vegada més els cànons del concili anterior del 1293 referent a aquests temes. Al mateix temps, es declinà corregir certs abusos de menjar i beure que implicaven extralimitacions repressibles. Concretament, es dictaminà contra una forma de regalies que, suposadament, procedien del lliurament de documents per part dels prelats a les autoritats seculares amb la finalitat d'obtenir beneficis. També, contra la negligència en els tràmits de l'entredit i amb els termes assenyalats, contra la celebració de l'Ofici diví davant els excomunicats, contra els àpats que en diverses ocasions solien exigir els parroquians als seus abats, rectors, vicaris i contra els religiosos seculares o regulars, ordenats *in sacris* que servien i seguien freqüentant la cúria civil, els quals vivien dels seus honoraris sense l'autorització expressa del seu prelat o superior. Resumint, es tractà d'un concili coercitiu basat en cànons negatius. A més, aquestes constitucions de 1294 entrarien després, l'any 1330, a formar part de la *Compilació* del patriarca d'Alexandria.

La meitat dels cànons del concili de Lleida de 1294 fan referència a la disciplina clerical. Les autoritats eclesiàstiques, com en èpoques passades, eren donades a corregir totes aquelles desviacions que tenien els clergues en el compliment de la seva missió i tractaren de posar remei a tots aquells mals que no donaven exemple al poble. Els pecats del clergat que intentà corregir aquest concili són els relatius a l'ambició, l'avarícia, la traïció, la rancúnia i la indisciplina en el compliment de la normativa eclesiàstica. Les seves disposicions tracten dels beneficiats clergues que inciten les autoritats civils a atacar l'Església o els ajuden en aquesta missió, sota pena d'excomunicació i privació dels seus beneficis; dels eclesiàstics traïdors que es feien còmplices dels furts dels poders seculares, i bisbes temerosos que, sense cap complicitat amb els usurpadors dels béns i privilegis eclesiàstics, deixaven fer als opressors, al·legant evasives i demores per tal de no enfrontar-s'hi; dels jerarques suprems de la metròpoli quan ordenaven als bisbes que declaraessin una determinada persona incursa en excomunicació, es fes pública aquesta en el terme màxim de tres dies, i la màxima responsabilitat requeia sobre els bisbes, els seus oficials o vicaris, qui eren de fet els obligats a fer solemnement i oficialment la declaració d'excomunicació als avars,

audaços i prepotents senyors feudals. Les sancions en casos de violència contra l'Església eren diferents segons les persones de les quals es tractés; així, l'excomunicació *ipso facto* estava reservada als bandolers que incorrien violentament contra l'Església, i l'entredit personal contra els bisbes, oficials i vicaris generals que només per por deixaven sense efecte les ordres d'excomunicacions donades per l'arquebisbe metropolità. També existien altres sancions més lleus per a aquelles persones que, vivint i aprofitant-se dels fruits dels seus feus amenaçats pels bandolers armats, no presentaven la deguda resistència a aquests. Alguns clergues, generalment de l'alt clergat, per pura avarícia traïen les seves pròpies esglésies o altres en perjudici dels béns, privilegis o immunitats que aquestes tenien. Certament, els opressors serien prepotents senyors feudals amb disposició de milícies armades, els quals abusaven del seu poder arribant a la violència, a la tala d'arbres de les finques de l'Església, a la provocació d'incendis a aquestes o violentant amb les mans els canonges i altres membres de l'alt clergat. La pena contra tots aquests clergues traïdors era l'excomunicació amb la pèrdua dels seus beneficis eclesiàstics i contra els seglars prepotents, l'excomunicació *ipso facto*. També, de la prohibició de seguir reiteradament plets en la cúria secular a tots els clergues amb benefici i ordenats *in sacris*. De la mateixa manera que l'Església volia que se li respectés el seu privilegi del fur, li disgustava profundament que el clergat ventilés els seus plets a les autoritats civils. Alguns clergues devien fer cas omís a les lleis eclesiàstiques en aquest tema i provocaven així l'escàndol al poble cristià. No prohibeix l'ús de la justícia secular per part dels clergues en un moment determinat, però sí la reincidència, supòsit d'un esperit rancuniós, poc propi dels clergues i dels religiosos. Els que pertanyien a un capítol o convent necessitaven per a pledejar l'autorització o el consentiment de la majoria de la seva corporació. També els bisbes necessitaven el permís de l'arquebisbe per a pledejar davant les cúries civils.

Referent a la disciplina del poble cristià, prescriu sobre els abusos contra les persones i els béns de l'Església que perpetraven els senyors feudals utilitzant la força de les seves hosts, i disposa contra aquells que exercissin violència o d'alguna manera fessin

mal a un canonge, president o comanador de l'orde del Temple o de Sant Joan de Jerusalem. Dictamina que en presència d'aquests excomunicats no se celebrin oficis divins, i si, amonestats en el termini d'un mes, no donaven satisfacció, se'ls privava dels feus que tenien en les esglésies ofeses pel seu delictes.

Referent al patrimoni eclesiàstic, devia d'ésser bastant freqüent en l'Església, a finals del segle XIII, la resistència a entregar els delmes dels fruits, per la qual cosa es decreta contra les maniobres i picaresques de mala llei amb què determinats terratinents de la regió catalanoaragonesa procuraven enriquir-se amb part dels delmes que donaven a l'Església. També es castigava les complicitats en benefici dels clergues negligents als quals la jerarquia, per sanció, havia privat dels fruits dels seus beneficis, i aquells fidels que abusaven de l'ocasió de les grans solemnitats cristianes per beure vi fins a la mort.

Bonifaci VIII no s'arrugava davant el poder civil i no deixava que aquest tingués massa drets sobre els béns de l'Església. Arran d'això, els pares conciliars tarraconenses redactaren un cànon que recull l'esperit de la butlla *Clericis laicos* i, a la vegada, denunciaven tota una relació d'exigències per part del poble cristià en tots els estatus. Aquestes exigències, pel fet que no derivessin en costum, el present concili les ataca d'arrel, de la mateixa manera com ho va fer el concili anterior de 1293.

Concili Ilerdense de 1418

Concili de la conspiració encoberta contra el papa Luna

Ha passat més d'un segle des de l'anterior convocatòria d'un concili a Lleida. Més que d'un concili, es tracta d'una assemblea eclesiàstica o concili judicial, perquè no es donà cap constitució ni es promulgaren tampoc cànons. Si bé no tenim constància de les seves actes, sí que conservem el diari de l'assemblea redactat pel procurador de l'ajuntament de Girona, Dalmau Raset, un dels concurrents. Aquest diari s'ha conservat a l'arxiu eclesiàstic d'aquesta ciutat. Va ser presidit pel cardenal legat Alamán Adinaro, enviat pel papa Martí V un cop es constituí el concili de Constança el 22 d'abril de 1418, amb l'únic objectiu de despatxar amb el rei d'Aragó, Alfons *el Magnànim*, sobre els mitjans d'apagar completament el referit Cisma d'Occident que fomentava encara el papa Pedro de Luna a Penyíscola. Convençut el legat que el rei no va poder fer-hi res, convoca a Lleida una assemblea eclesiàstica, i el dilluns 10 d'octubre es realitza la primera sessió, i així quasi diàriament fins al dimecres 23 de novembre, dia destinat per acomiadar-se del legat i presentar apel·lació d'allò tractat. El concili se celebrà a l'antiga capella de Santa Maria, dita de l'Almoina, en el claustre de la Seu.

Els seus assistents, en l'ordre observat en els seients de cada província, foren:

- a) Per la província de Saragossa, l'arquebisbe d'aquesta ciutat, el bisbe de Tarassona, el d'Osca, que marxà després a Roma amb llicència del legat, i el de Segorb, que, si bé no hi fou present, donà els seus poders al bisbe electe Milevità, familiar del legat,

i molts altres abats, priors i procuradors dels capítols. Entre aquests, l'arquebisbe de Saragossa va nomenar Pere Jofre, ardiaca de Terol, que hi acudí al cap de pocs dies. El bisbe d'Osca va nomenar un altre ardiaca. El bisbe de Tarassona, al seu degà, i el de Segorb, a misser Font, canonge de Lleida, nomenat també pel de Jaca, però contra aquest últim nomenament es protestà.

- b) Per la província de Tarragona, misser Pere Oller, infermer i vicari general d'aquesta ciutat, que fou procurador de l'arquebisbe i morí al cap de pocs mesos; els bisbes de Barcelona, Urgell i Tortosa; el bisbe de Lleida fou representat pel seu vicari, misser Joan de Castell; el de València, per Joan Gastó, canonge de la mateixa ciutat; el de Girona, pel prior d'Illa, i el de Mallorca, per un familiar del legat, anomenat Joan de Fàbrega. Quant als capítols, els procuradors presents foren, pel de Tarragona, l'ardiaca de Vilaseca; pel de Barcelona, el canonge Ferrer de Pujol; pel de Girona, l'ardiaca de la Selva; pel d'Urgell, el prior de Tortosa; pel de Lleida, el seu degà; pel de València, mossèn Ferris, i pel d'Elna, mossèn Gil, que fou excomunicat i que, en posar-se malalt a Barcelona, donà els seus poders a l'abat de Roda.

Hi assistiren, també, molts abats, entre ells els de Montsó, Ripoll, Àger, Poblet, Besalú, Roda i Montserrat. A més, el mestre de Montesa, el general de la Mercè i molts priors i procuradors de prelats absents. Causà estranyesa l'absència del bisbe de Lleida, Domènec Ram, encara que aquest devia d'obeir a l'assistència en alguna alta comissió a l'estranger, ja que la seva adhesió al papa de Constança era inqüestionable, tal i com es demostra en la seva biografia. També, l'absència de l'arquebisbe de Tarragona, i la dels bisbes de València, Segorb i Girona, fa pensar en la influència de l'actitud ambigua i encoberta del rei Alfons IV, al qual l'elecció de Martí V no li havia resultat grata per uns certs greuges entre ell i el regne de Nàpols-Sicília.

Els dos motius d'aquesta assemblea eclesiàstica foren la necessitat de fer algunes reformes en els costums per extirpar els abusos que existien en la província Tarraconense, tema que no es

va tractar en cap moment en l'assemblea, i la deposició del papa Pedro de Luna, i s'exigí a l'assemblea dos subsidis remuneratius: un per ajudar el rei a acabar amb els cismàtics de Penyíscola, i un altre per al legat expressat en les lletres apostòliques. Els prelats van acudir al rei per demanar-li protecció contra l'opressió del legat, al·legant motius d'extremada pobresa, a més de presentar apel·lació al papa i a la Santa Seu. L'assemblea va acabar sense resoldre cap dels seus objectius plantejats.

En l'entremig, tot un segle XIV ple de dificultats econòmiques, socials i polítiques. I pel que fa a l'Església, l'època avinyonesa i el posterior Cisma d'Occident.

Concili Ilerdense de 1460

Concili per a la reducció de la dècima papal

Aquest concili, ignorat per tots els col·lectors, fou descobert i publicat l'any 1947 per Josep Maria Madurell. Formava part, juntament amb altres concilis de l'època, del protocol del notari de Barcelona Bartomeu del Bosch, el qual aixecà les actes corresponents a les diverses reunions celebrades a diferents punts de Catalunya amb motiu dels concilis que tingueren lloc entre els anys 1455 i 1469, al mateix temps que protocol·litzà les altres escriptures derivades d'aquestes assemblees. Més que veritables concilis, es tracta d'assemblees eclesiàstiques amb participació de delegats de bisbes, capítols i abadies. Aquestes assemblees foren estudiades per l'autor esmentat, sobre la base d'uns documents que actualment es conserven a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. Aquestes assemblees conciliars foren: el concili de 1455, del qual es desconeix el lloc de la seva celebració atès el mal estat del document, però sí el motiu, que era deliberar sobre la defensa de l'estat de l'Església. El concili de Cervera de 1457 fou per solucionar un negoci purament administratiu que afectava enormement els interessos del clergat de la província eclesiàstica Tarraconense. El concili de Barcelona de 1458, amb motiu de deliberar sobre diverses causes com ara la urgent necessitat de gestionar a la Cúria romana la resolució de certs negocis referents a l'estament eclesiàstic. El concili de Tarragona de 1458 que tractà sobre la conveniència d'establir un pagament obligatori per sufragar un donatiu al papa a canvi de les despeses de l'expedició de les butlles pontificals, i on es llegí la carta apostòlica enviada pel

papa Calixt III, datada a Roma el 7 de febrer de 1457, al tercer any del seu pontificat. El concili de Barcelona de 1460 deliberà, novament, sobre la taxa que havien de pagar les esglésies als col·lectors pontificals. El concili de Lleida de 1460 se celebrà per tal de continuar les deliberacions relatives a la importància del pagament dels censals a la Cambra Apostòlica i a la dels creditors. I, finalment, els concilis de Barcelona de 1461 i 1469, que tractaren les mateixes qüestions. Com que no existeixen els vuit fulls finals del manuscrit objecte dels presents concilis, no tenim més detalls sobre la gestació i l'acabament d'aquests assumptes eclesiàstics.

El concili de Lleida de 1460 fou convocat el 24 d'octubre amb el motiu ja exposat de continuar les deliberacions relatives a la lluïció segons es contempla en dues cartes que l'arquebisbe de Tarragona, Pere d'Urrea, manà expedir des de la vila de Fraga, dirigides al bisbe de Barcelona o al seu vicari general i als prelats i capítols de les catedrals de Girona, Elna, Lleida, Urgell, Tortosa, Vic i València. L'assemblea eclesiàstica es constituí el divendres 15 de novembre a la seu del Capítol de la Seu de Lleida. Fou presidida per l'arquebisbe de Tarragona, Pere d'Urrea, i els seus assistents foren el bisbe de Vic; l'abat Antoni de Cardona com a apoderat del prelat d'Urgell; el canonge valencià Jaume Exarc, representant del bisbe i Capítol de València, i Giner pel bisbe de Girona; Bernat de Casasajà, degà i canonge de la seu barcelonina, pel prelat de Barcelona, i Joan Andreu Sorts, representant autoritzat del Capítol de Barcelona. A més de Blai Ram, per la diòcesi de Lleida, seu vacant; Miquel Peris, canonge de Lleida pel Capítol Ilerdense; Pere de Vilarasa, degà i canonge de València; Joan Torres, pel Capítol de Vic; Joan Rabins, canonge de Lleida pel Capítol d'Urgell; i Francesc Lacera, canonge pel Capítol de la seu de Tortosa. Hi assistiren altres personalitats eclesiàstiques, com fra Jofre Sort, paborde de Palau, en nombre i representació de l'abat de Sant Cugat del Vallès; fra Raimon Guerau Estrader, cambrer de l'esmentat monestir, com a delegat dels abats de San Benet de Bages i Sant Llorenç de Munt.

Al Concili Ilerdense de 1460 hi va haver com únic motiu la continuació de les deliberacions en matèria de la dècima papal

de les darreres assemblees. S'acordà la tramesa d'una missatgeria destinada a comparèixer davant el rei i la reina, formada pel bisbe de Vic, Antoni de Cardona, representant del bisbe d'Urgell, Bernat Casasajà i Joan Andreu Sorts, delegats pel Capítol de Barcelona, i Pere Vilarasa, com a síndic de la Canonja valenciana. Aquests emissaris, provistos de les corresponents cartes credencials i amb amplis poders, foren a explicar al rei i la seva esposa el negoci de la dècima papal i, al mateix temps, deixar constància del perill d'una imminent i total destrucció de la província de la Tarraconense si l'esmentat tribut de la dècima continuava subsistint i li demanaren que intercedís davant el papa. El monarca Joan II d'Aragó contestà en una carta que donà a la comissió sobre la seva tornada a la ciutat de Lleida, on es proposà proveir en aquell important negoci. Els prometé el sobreseïment de la dècima pontifícia. El dimecres dia 25, es decidí fer noves gestions, enviant altres ambaixadors a Roma; el pressupost era de 867 lliures, quantitat que havien de sufragar les diòcesis en proporció a la capacitat econòmica de cadascuna, fet que ens dóna una idea aproximada de la potència econòmica d'aquestes diòcesis a mitjan segle XV. La quantitat que fou recaptada devia ser petita, ja que al mes d'abril del següent any el recordà del deute a algunes diòcesis. El Concili Ilerdense de 1460, a part de tractar sobre la reducció o alliberació del pagament dels censals gravosos per a les diverses corporacions eclesiàstiques, també tractà sobre els mitjans d'arbitratge per a la dignificació del culte cristià.

Bibliografia

- ALDEA, Quintín; MARÍN, Tomás; VIVES, José. *Diccionario de Historia Eclesiástica de España*, vol. II. Madrid: Instituto Enrique Flórez, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1972-1987.
- BUSQUETA RIU, Joan J. *Els Costums de Lleida*, Lleida: Ajuntament de Lleida, 1997. (Col·lecció Guillem Botet; 1.)
- CANAL, José de la. *España Sagrada. Tratado LXXXIV. De las Santas Iglesias de Lérida, Roda y Barbastro en su estado antiguo*, vol. XLVI. Madrid: Imprenta de los herederos de D. José del Collado, 1836.
- FLÓREZ DE SETIÉN Y HUIDORO, P. Enrique. *España Sagrada. Teatro geográfico-histórico de la Iglesia de España*, vol. XXVIII-XXIX-XLVI-XLIX. Edició de Manuel Risco. Madrid: Imprenta de D. Antonio de Sancha, 1836.
- GARCÍA Y GARCÍA, Antonio. *Historia del Derecho Canónico*. Vol. 1. *El primer milenio*. Salamanca, Instituto de la Teología Española, 1967.
- GUALLAR, Manuel. *Los Concilios Tarraconenses celebrados en Lérida (s. VI-XV)*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 1975.
- HEFELE, Joseph; LECLERCQ, Henri. *Histoire des Conciles d'après les documents originaux*. Vol. II-III-IV-V-VI. París: Letouzey et Ané, 1908-1914.
- LINEHAN, Peter. *La Iglesia Española y el papado en el s. XIII*. Salamanca: Universidad Pontificia de Salamanca, 1975. (Traducció de P. Borges.)
- LLADONOSA I PUJOL, Josep. *Història de Lleida*. Vol. I, Tàrraga: Camps Calmet, 1972.
- MADURELL MARIMÓN, Josep Maria. "Concilios Tarraconenses (1455-1569)". *Analecta Sacra Tarraconensia* (Barcelona), vol. XX (1948), Biblioteca Balmes, p. 103-149.
- MANSI, Joannes Dominicus. *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, vol. VIII-XV-XIX-XX-XXV. París, 1902-1903. (=Akademische Druck-Verlagsanstalt, Graz-Austria, 1960.)

- MARTÍNEZ DIEZ, Gonzalo; RODRÍGUEZ, Félix. “Concilios Galos. Concilios Hispanos, primera parte”. *Colección Canónica Hispánica* (Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas), vol. IV (1984), p. 297-311.
- PONS GURI, Josep Maria. “Constituciones Conciliares Tarraconenses (1229-1330)”. *Analecta Sacra Tarraconensia* (Barcelona), vol. XLVIII (1975), p. 241-363.
- RAVENTÓS I GIRALT, Josep. *La sinodalitat a Catalunya. Síntesi històrica dels concilis tarraconenses*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.
- SABANÉS I FERNÁNDEZ, Roser. *Els Concilis Ilerdenses de la Província Eclesiàstica Tarraconense a l'Edat Mitjana (546-1460)*. Lleida: Pagès Editors, 2009. (Fundació Noguera. Estudis, 52.)
- SÁENZ DE AGUIRRE, José. “Concilios españoles”. A: *Collectio maxima Conciliorum omnium Hispaniae et Novi Orbis*. Vol. III i V. Roma: Typis Joannis Komarek Bohemi, 1694, p. 503-13 i 197-202.
- SÁINZ DE BARANDA, Pedro. *España Sagrada, continuada por la Real Academia de la Historia*. Tractat LXXXV. *De la Santa Iglesia de Lérida en su estado moderno*. Vol. XLVII. Madrid: Real Academia de la Historia, 1850.
- SANS I TRAVÉ, Josep Maria. *Els Templers Catalans. De la rosa a la creu*. Lleida: Pagès Editors, 1999.
- TEJADA Y RAMIRO, Juan. *Colección de Cánones y de todos los Concilios de la Iglesia de España y de América*. Vol. I-VI. Madrid: Pedro Montero, 1859-1863.
- VILLANUEVA, Jaime. *Viaje literario a las iglesias de Espanya*. Vol. XVI-XVII -XIX, Madrid: Imprenta de la Real Academia de la Historia, 1851.
- VIVES, José; MARÍN, Tomás; MARTÍNEZ DÍAZ, Gonzalo. *Concilios visigóticos e hispano-romanos*. Barcelona: Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas; Instituto Enrique Flórez, 1963.

Índex

Introducció	3
Concepte de concili, classes i desenvolupament.....	7
Antecedents, naixement i configuració en el temps de la província eclesiàstica Tarraconense	14
Concilis ilderdenses celebrats a la Seu de Lleida.....	16
Concili Ilerdense de 546. Primer concili visigòtic ilderdense	19
Concili Ilerdense de 1155. Primer concili després de la conquesta de la ciutat i de l'organització eclesiàstica	25
Concili Ilerdense de 1173. Concili per a l'aplicació de les normes dels Concilis I i II del Laterà dels anys 1123 i 1139 respectivament.....	31
Concili Ilerdense de 1190. Concili per a l'aplicació de les normes del Concili III del Laterà de 1179 amb motiu de combatre l'heretgia de les terres ilderdenses	37
Concili Ilerdense de 1229. Concili per a l'aplicació de les normes canòniques al Dret de Lleida.....	43
Concili Ilerdense de 1237. Concili per a l'estudi de l'organització del Tribunal de la Inquisició a Lleida	49
Concili Ilerdense de 1246. Concili judicial per tractar l'aixecament de la pena d'excomunicació al rei Jaume I ...	51

Concili Ilerdense de 1257. Concili per ratificar els drets de l'Església ilerdense	55
Concili Ilerdense de 1293. Concili per ratificar el <i>privilegium fori</i> dels clergues	57
Concili Ilerdense de 1294. Concili per garantir les immunitats i llibertats de l'Església	61
Concili Ilerdense de 1418. Concili de la conspiració encoberta contra el papa Luna	67
Concili Ilerdense de 1460. Concili per a la reducció de la dècima papal	71
Bibliografia	75

COL·LECCIÓ QUADERNS IREL

Directors: Ramon Prat i Carles Sió

1. MANUEL LLADONOSA I VALL-LLEBRERA (exhaurit)
La sal de la Terra. Estudiants cristians en la Universitat i la societat.
2. M. CARME AGUSTÍ I BARRI (exhaurit)
El pessebre: icona de la recerca humana. Una resposta a la crisi religiosa actual.
3. AMADEU BONET I BOLDÚ
Vers un laïcat col·laborador de Déu en la creació.
4. MANUEL LLADONOSA I VALL-LLEBRERA
L'aposta de la fe.
5. RAMON PRAT I PONS (exhaurit)
Ser cristià avui. Una experiència.
6. JESÚS GARCÍA
Presó i reinserció. Realitat o utopia?
7. AGUSTÍ BORRELL
Jesús de Natzaret. A la recerca d'una biografia.
8. JORDI FONT
El fet religiós, vehicle de salut i vehicle de malaltia?
9. FRANCESC GAMISSANS, o.f.m.
Chesterton, la persona i el pensament.
10. ANTONIETA MATEUS I GORGUES
Humanisme i religió.
- 11 i 12. JOSEP MARTÍ CRISTÒFOL
Lectura metafísica-teològica de la poesia d'en Màrius Torres.
13. FRANCESC GAMISSANS, o.f.m.
El papa Joan XXIII, paradigma de bondat i pau.
14. CARLES SIÓ I ROCA
Progressem èticament?
15. JOAN JESÚS MORAL
Fenomenologia i discerniment.
16. DIVERSOS AUTORS
40è aniversari del concili ecumènic Vaticà II. Balanç i prospectiva.
17. JOAQUÍN RECASENS MURILLO, franciscà
Creació i ecologia. Festa divina, compromís humà.
18. M. CARME AGUSTÍ I BARRI
Autoconeixement i experiència de la bondat de Déu: la pregària.
- 19/20. N. M. FARRÉ I BARRIL
Les religions de Lleida: creure en la diversitat.
21. RAMON PRAT I PONS
L'IREL, un espai creient d'humanització.
22. DIVERSOS AUTORS
Un altre món és possible.
23. ROSER SABANÉS I FERNÁNDEZ
Els concilis de la província eclesiàstica Tarraconense celebrats a Lleida (546-1460).

Institut Superior de Ciències Religioses de Lleida. IREL.

Canonge Brugulat, 22
Tel. i fax 973 28 15 38
25003 Lleida
www.irelleida.org
irel@telepolis.com

Amb la col·laboració de:

LA PAERIA

Ajuntament de Lleida